

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

3741 H

av

nr 27

8

ARBEJDER HØJSKOLEN

DECEMBER 1944

Statens pædagogiske Studiesamling
København V.

ARBEJDERHØJSKOLEN

ELEVSKRIFT

FOR ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE OG
ROSKILDE HØJSKOLE

NR. 27

DECEMBER 1944

UDGIVET AF
ELEVFORENINGERNE I SAMARBEJDE MED
ARBEJDERNES OPLYSNINGSFORBUND

Statens pædagogiske Studiesamling
København V.

37.41 H
902
m.27

REDAKTION

Oluf Bertolt . Erik Christensen
Chr. Christiansen . Hj. Ciammelgaard
Poul Hansen . Hans Holm
M. P. Jensen . Ib Kolbjørn
Svend Anker-Larsen

1947/1542

Statens pædagogiske Studiesamling
København V

INDHOLDSFORTEGNELSE

UNGDOMSLEDERUDDANNELSEN.	Side
Af Forstander <i>Poul Hansen</i>	5
DAN ANDERSSON.	
Af Raadsformand <i>Jul. Bomholt</i>	11
EN SPELMANS JORDAFÅRD.	
Digt af <i>Dan Andersson</i>	18
MINE FØRSTE GISLEV-AAR.	
Af Forstander <i>Hj. Gammelgaard</i>	21
FREDSMAALENE.	
Af Højskolelærer <i>Frode Kristensen</i>	31
JAN FRIDEGÅRD.	
Af Bibliotekar <i>Jørgen Claudi</i>	39
RIGET AF TUSIND AAR.	
Digt af <i>Morten Nielsen</i>	47
VED DET LEVENDE ORDS JUBILÆUM.	
Af Højskolelærer <i>Møller Nielsen</i>	51
ROSKILDE HØJSKOLE SOMMEREN 1944.	
Af <i>Hj. Gammelgaard</i>	57
ROSKILDE HØJSKOLES ELEVFORENING	67
ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE SOMMEREN 1944.	
Af <i>Poul Hansen</i>	71
ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLES ELEVFORENING	80

Tegninger og Vignetter af *Bidstrup, Carl Jensen, Ib Spang Olsen, Robert Storm-Petersen, Arne Ungermann og Fritz Winkler.*

Klichéerne til dette Hæftes kunstneriske Gengivelser er venligst stillet til Raadighed af H. Hirschsprungs Forlag, J. H. Schultz' Forlag og af »Vild Hvede«s Redaktør, Viggo F. Møller gennem Nyt nordisk Forlag. Vi siger Tak herfor og takker ogsaa Tegneren Ib Spang Olsen for særlig Tilladelse.

Redaktionen.

UNGDOMSLEDERUDDANNELSEN

AF FORSTANDER POUL HANSEN

Der er et stigende Behov for kvalificerede Ungdomsledere. De Mennesker, der i Øjeblikket paatager sig Arbejdet, er for faa, og deres Indstilling paa Opgaven stammer for det meste udelukkende fra de ret tilfældige Erfaringer, som det praktiske Arbejde har givet dem.

Det stigende Behov skyldes Ændringer i Samfundsstrukturen, som har været i Gang længe, men først nu for Alvor er ved at gøre sig gældende. I de sidste Par Menneskealdre har Hjemmet gradvis mistet Terræn i Forholdet til Ungdommen. Kun paa Landet er det endnu knyttet til Arbejdsstedet, hvor de to Slægtled daglig arbejder Side om Side, medens de samtidig endnu tilbringer mange Aftener i hinandens Selskab. Saadan er Hjemmet, naar det stadig ejer noget af sin oprindelige Styrke. I Byen har hver sit udenfor Hjemmet — om Dagen paa en Arbejdsplads og om Aftenen i Foreninger og Forlystelsesliv. Hjemmets Bindinger og dermed Hjemmets Betydning i Opdragelsen er blevet svagere, Verden udenfor langt stærkere. Der gaar den røde Traad, og da Byerne i vore Dage er kulturbestemmende, kan heller ikke Landboerne bilde sig ind, at der ikke sker noget i den Retning hos dem.

For Ungdommen er denne Udvikling meget betydningsfuld. Den betyder større Frihed, men ogsaa at overordentlig mange kommer til at gaa for Lud og koldt Vand. Der er sagt og skrevet saa meget om dette i det sidste Par Aar. Man har talt om et Oplysningsarbejde blandt Forældrene for at paakalde deres Ansvarsfølelse og om bedre og mere rummelige Boliger for at give Hjemmene større Tiltrækning. Hovedsagen er imidlertid nok den, at Udviklingen er løbet fra os, og at vi hurtigst muligt maa erkende, at en større Del af Ansvaret for Ungdommen i Fremtiden vil tilfalde Samfundet eller i det mindste Kræfter uden for Hjemmet. Eller sagt med andre Ord: Lad alt blive gjort for at gøre Hjemmene bedre, men lad os ogsaa se klart, at de har mistet mange af Mulighederne for at være Hovedfaktorer i Ungdomsopdragelsen.

At lægge Ungdommens Tilværelse saaledes til Rette, at der for alle bliver et fornuftigt Forhold mellem Fornøjelser og alvorlig Forberedelse til Tilværelsens kommende Krav, er en omfattende Opgave. En af de første Forudsætninger for dens rigtige Løsning er en vel tilrettelagt Ungdomslederuddannelse.

Under hvilke Former kan en saadan Uddannelse tilrettelægges? Det letteste og billigste vilde naturligvis være en Aftenskoleundervisning eventuelt i Forbindelse med en supplerende eller afsluttende Undervisning paa korte Kursus. Men ved en nærmere Overvejelse viser det sig snart, at en saadan Løsning ikke slaar til. For det første maa

man kræve, at Ungdomslederen har tilegnet sig et Maal af Almendannelse. Dernæst vil det altid være saadan i et frit Land, at man ønsker Ungdomslederen opdraget i og helst ogsaa besjælet af den Livsanskuelse, der er herskende i den Kreds, han skal virke i. Endelig er der den egentlige Lederuddannelse, som skal gøre ham i Stand til at magte en eller flere specielle Opgaver.

I Danmark er det nærliggende at se hen til Højskolen som Stedet, hvor en Lederuddannelse bør ligge. At skabe helt nye Skoler uden Forbindelse med Højskoletanken vilde under alle Omstændigheder være meget ved Siden af det rigtige. Mange af de nuværende Ungdomsledere baade paa Landet og i Byen har hentet Belæring og Impulser paa Højskolen, f. Eks. paa Delingsførerskolerne, den udvidede Højskole paa Askov, Arbejderhøjskolernes Vinterskoler og korte Kursus o. s. v. Naar undtages et meget beskedent Forsøg, som blev gjort paa Esbjerg Arbejderhøjskole før Krigen, har Højskolernes Arbejde dog hidtil kun berørt enkelte Sider af en Lederuddannelse; der har f. Eks. paa nogle faa Skoler været Studiekredse i Foreningskundskab.

Gaar man ud fra, at en fyldestgørende Ungdomslederuddannelse maa tage Sigte paa de førnævnte tre Omraader: Almendannelsen, Livsanskuelsen og den egentlige Lederuddannelse, vil en Deling af Uddannelsen paa f. Eks. to Halvaar ligge lige for. Vi er da saa heldige her i Landet allerede at have den første Halvdel fuldt udformet. Højskolernes Undervisning i Dansk, Regning, fremmede Sprog, Historie, Litteratur, Samfundslære, Samfundsøkonomi etc. opfylder utvivlsomt alle rimelige Krav til den almindennende Side, naar man gaar ud fra, at Ungdomslederne udvælges blandt de bedste af Eleverne. Det, at den første Del af Uddannelsen foregaar blandt en Flok Kammerater, der som Regel vil være et godt Udsnit af den Ungdomskreds, Lederen senere skal arbejde i, er kun en ekstra Fordel. Paa ingen anden Maade vil den vordende Leder kunne opnaa et saa intimt Kendskab til sine Folk. Dertil kommer, at den danske Folkehøjskole praktisk talt rummer alle betydende Livsanskuelser fra grundtvigsk til missionsk og fra liberal til social-demokratisk. Ingen Højskole kalder sig konservativ, men flere er det. Livsanskuelsen er næsten altid afgørende for, hvilken Højskole man vælger, og dannes som Regel i mere eller mindre raa Omrids forinden man kommer paa Højskole ud fra Kaarene og de Tanker om dem, man møder i sin egen Kreds. Men Højskolen uddyber, afklarer og lødiggør den. Vi kan derfor hver for sig føle os trygge, naar den første Del af Lederuddannelsen ligger paa vore egne Skoler.

Under den sidste og mere specielle Halvdel af Uddannelsen bør Elever, der søger Lederuddannelse, samles paa en Skole eller i det mindste i Grupper for sig selv. At lægge en Uddannelse til Rette, som i samme Person forener f. Eks. Idrætslederen og Studiekredslederen, lader sig sikkert kun rent undtagelsesvis gøre. Det vil være sjældent,

at gode Evner og virkelig Interesse for Opgaven findes i mere end een Retning. Desuden bliver Uddannelsen ogsaa derved for uoverkommelig.

Derimod maa man gaa ud fra en Række Grundfag, som alle Ungdomsledere maa undervises i: *Foreningsteknik* maa være et selvfølgelig Fag, fordi sikker Indsigt paa dette Omraade, vil faa mange Ting til at glide lettere end nu. Der tænkes her paa hele den demokratiske Foreningsform, almindelig Mødeteknik, Generalforsamlingens Formaal og Forløb, Ordstyrer- og Sekretæropgaver, Foreningslove o. s. v. *Foreningsregnskab* maa ogsaa anses for at være et nødvendigt Fag. Selv om ikke alle Ungdomsledere skal være Kasserere, Regnskabsførere eller Revisorer, saa bør de dog alle have Forudsætninger for at kunne vurdere deres Forenings økonomiske Stilling. Man kommer ikke langt uden Orden i Økonomien, og desuden ved man jo ikke paa Forhaand, hvad man kan blive valgt til. *Propagandalære* kommer man heller ikke uden om, fordi enhver Forening maa have Lov til og Midler til at henvende sig til Offentligheden for at skaffe Tilslutning, og fordi det ikke kan være ligegyldigt, under hvilken Form, det sker. Mange vil ogsaa lægge Vægt paa, at Talekunst kommer med, og med Rette. Kun burde man vælge den mere fordringsløse Titel: *mundtlig Dansk*. Mærkeligt, at man har gjort saa lidt ud af det talte Modersmaal sammenlignet med det skrevne. Maalet skulde være at lære Eleverne at tale et rent og omsvøbsfrit Dansk, naturligt og uden Svulst. Desuden maa Ungdomslederne lære at lægge et Stof til Rette til Brug for Beretninger og anden Tale. Navnlig er det vigtigt, at alle Formænd forstaaer at aflægge en levende og oplysende Beretning paa Generalforsamlingen. Jo nøjere Forstaaelsen er mellem Styrelse og Medlemmer, jo bedre arbejder Foreningen. Maaske kan der rejses visse Indvendinger mod alle disse mere eller mindre formelle Sager. Det skulde dog synes ligetil at lære Lederne at have Værktøjet i Orden. Jo bedre og friere vil de kunne samle sig om det egentlige.

Men dertil kommer noget langt vigtigere: Alle Ungdomsledere maa have en vel underbygget Forstaaelse af Ungdommens Sjæleliv, af hele den Serie af alvorlige Brydninger, som kommer med Pubertetsalderens legemlige og aandelige Spænding, og som ad andre Veje fortsætter ogsaa ud over Puberteten gennem alle Ungdomsaarene. Med nogen Indsigt i disse Ting kan mange Fejlvurderinger af de unges Opræden undgaas, og Lederen vil have større Betingelser for om fornødent at komme til at staa som virkelig Ven og Raadgiver. Psykologien — eller selv de begrænsede Omraader af den, som der her er Tale om — er ikke ubetinget noget godt Højskolefag. Man løber den Risiko — navnlig dersom Læreren ikke fuldt ud magter Fagets store pædagogiske Krav — at Spekulationer af den Art komplicerer Vanskelighederne i Stedet for at klare dem. Ungdomslederen skal derfor ikke lære at undervise i dette Fag, men vejledes af det. Maaske kunde man kalde det *Ungdomslære*.

Side om Side med disse Grundfag maa der undervises i en Række Særfag, som maa være valgfrie, fordi de hver for sig kræver særlige Evner, og fordi ingen enkelt Person kan magte dem alle. Jeg tænker navnlig paa følgende fire: 1) Idræt og Gymnastik, 2) Dans og Sang, 3) Sløjd og 4) Studiekredsarbejde. Paa alle disse Omraader — og maaske paa flere endnu — burde enhver Ungdomsforening have en kyndig Leder til sin Raadighed.

Det er en Uting, at *Idræt og Gymnastik* drives i særlige Foreninger og med Ledere, som kun undtagelsesvis forstaar at interessere Ungdommen for andre vigtige Sider af Tilværelsen. Idrætten maa være et Led i Ungdomsarbejdet og ikke først og fremmest drives af en særlig Klan, hvis Ledere undertiden aandelig set forbliver mindreaarige hele deres Liv. Det er derfor af Betydning, at Idrætslederens Uddannelse sker indenfor Rammen af hele Ungdomsarbejdet. Højskolernes Delingsførerruddannelse ligger i Nærheden af det rigtige.

Det vil muligvis overraske, at *Danseundervisning* er taget med her. Men Dans og Ungdom hører sammen. Det er en dejlig Oplevelse at danse, naar man er 20 Aar, og kun Tørvetrillere blandt de ældre kan have noget imod det. En god Danseundervisning og Lejlighed til at danse i rimeligt Omfang under en renfærdig Ledelse, der ogsaa har andre Ting at give, vil føre mange unge ind i en sundere og mere frugtbar Udvikling. I det hele taget bør der i Ungdomsarbejdet ligge et Ansvar for hele den danske Ungdom og ikke blot for separate Grupper. At overlade en saa vigtig Side af Ungdommens Liv til mere eller mindre egnede Danseinstruktører og navnlig til Kroejere og Restauratører og andre lignende Folk, hvis Sans for en sober Ungdomsopdragelse i Reglen ikke er til at faa Øje paa, gaar ikke i Længden. Kyndige Ledere kunde samtidig løfte de mange Foreningsballer op i et ordentligt Plan.

Der er ogsaa et stærkt Behov for gode *Sangledere* i Ungdomsforeningerne. Baade fordi mange sikkert forener Evner og Interesser for Dans og Sang, men ogsaa for at føre en maaske ikke mindre let, men mere lødig Sang ind i Dansesalen, kunde der være god Mening i at knytte disse to Ting sammen. Der er naturligvis ogsaa udmærkede Muligheder for at lægge Dansen sammen med Undervisningen i Gymnastik og Idræt.

Til de stadig talrigere Fritidshjem for de helt unge, som sikkert efterhaanden vil gro frem overalt i Landet, er der Brug for gode *Sløjdledere* og formentlig ogsaa for Haandarbejdsledere o. s. v. I samme Grad som Erhvervsarbejdet ogsaa for de helt unge bliver mere og mere ensidigt, svinder Arbejdets store opdragende Betydning. Alsidige og inspirerende Arbejdsopgaver maa derfor sættes ind i Ungdomsarbejdet. Hver Gang de unge sætter Evner og Kræfter ind paa Løsningen af saadanne Opgaver, vil de vokse baade mentalt og moralsk.

Endelig er der *Studiekredslederen*, som der er Brug for overordentlig mange af, baade fordi hver Leder kun kan beskæftige en lille Gruppe ad Gangen, og fordi den enkelte Leder som Regel vil have sine Evner og Interesser liggende paa et enkelt eller paa et Par enkelte Omraader: en paa Økonomi, en anden paa Kunsthistorie o. s. v. Studiekredslederens Uddannelse ligger mest paa Linie med den forudgaaende Højskoleundervisning, men der fordres ogsaa meget af ham. Han skal ikke alene kunne klare Studiekredsens Teknik, men maa ogsaa have Menneskekundskab og en ikke ringe Grad af Litteraturkendskab og Belæstthed.

Naturligvis er der intet i Vejen for, at Linien fra Højskolebevægelsen fortsættes, saa hver Befolkningsgruppe skaber sin egen *Lederhøjskole*. Man kan maaske ogsaa henlægge visse Sider af Faguddannelsen til allerede eksisterende Gymnastikhøjskoler, Sløjdskoler o. s. v.

Med Ansvar overfor de sidste Aars Samlingstanke og for at underbygge et sagligt Folkestyre med Forstaaelse af og Respekt for anderledes tænkende, vilde det imidlertid være mere frugtbart, om alle Grupper samledes om en fælles Løsning. Den nye Højskolelovs Bestemmelser om, at Staten kan oprette Højskoler, burde maaske her komme til Anvendelse, medens Ansvar og Ledelse utvivlsomt kunde lægges hos et Styre udpeget af *Dansk Folkøplysnings Samraad* og *Dansk Ungdomssamvirke*. Skulde Dansk Ungdomssamvirke paatage sig Opgaven alene, maatte først et grundigt Piloteringsarbejde foretages, — uden Garanti for Holdbarhed. Ønsket om en Statsskole trænger maaske til en nærmere Begrundelse. Hvervet som Ungdomsleder skulde i det mindste foreløbig nødig blive et Levebrød, og det bør maaske aldrig blive det, fordi man der ved efterhaanden vilde faa et stigende Antal Ledere i de ældre Aldersklasser. Ungdomslederhvervet maa være et Kald, men ogsaa en Bibeskæftigelse igennem en Række Ungdomsaar, hvor man har et Overskud af Kraft at give, og hvor man kan nøjes med at være den første blandt Ligemænd. Da Hvervet saaledes ikke direkte kan »føre til noget«, maa Staten til Gengæld betale den sidste Halvdel af Lederuddannelsen — den, der falder paa selve Lederhøjskolen — fuldt ud, og den aktive Leder maa f. Eks. hvert andet Aar have gratis Adgang til et Feriekursus paa Lederhøjskolen.

Af denne Grund og fordi Lederne maa være af særlig Kvalitet kan der ikke gives Adgang til Lederhøjskolen for enhver, der selv mener sig egnet til Lederhvervet. Adgang maa staa aaben, naar en anerkendt Folkehøjskoles Lærerforsamling anbefaler det — og maaske navnlig i Begyndelsen ogsaa for andre, som møder med Anbefaling fra en anerkendt Organisation, og som overfor Lederhøjskolens Lærerforsamling kan godtgøre at møde med mindst lige saa gode Forudsætninger, som de udvalgte Højskoleelever. — Naturligvis bør Lederhøjskolens Lærerforsamling søges blandt Landets bedste Lærerpersongheder, og de bør lønnes derefter uden Smaalighed.

Lederhøjskolen vil — som tænkt af Dansk Ungdomssamvirke — ligge godt i Nærheden af Helsingør, paa *Krogerup*. Man har dér Fordelen af Københavns Nærhed, og er alligevel fri for de Forstyrrelser, som vil melde sig ved at ligge umiddelbart op til Storbyen. Desuden vil netop den Beliggenhed bringe Skolen saa nær som muligt til vore nordiske Nabolande og gøre en nordisk Vekselvirkning mere lige til.

Gennemførelsen af en fyldestgørende Ungdomslederuddannelse vil i høj Grad afhænge af en almindelig Forstaaelse af det i Indledningen fremhævede: Udviklingen har i de senere Aartier flyttet Tyngdepunktet i Ungdommens Tilværelse saa meget fra Hjemme- til Samfundsliv, at Konsekvenserne nu maa tages ved fuldt ud at føle og handle efter vort fælles Ansvar over for Ungdommen, hele Ungdommen.

Poul Hansen.

DAN ANDERSSON

AF JULIUS BOMHOLT

Han døde kun 32 Aar gammel. Han var i September 1920 rejst fra sit Hjem i Dalarne til Stockholm for at forhandle om Ansættelse ved Social-Demokraten. Pengene var smaa og han boede paa et lille Hotel i Bryggaregatan, i Hotellets mindste og billigste Værelse. Dagen i Forvejen var Værelset blevet desinficeret, Giften sad endnu i Sengeklæderne og Dan Andersson gik intetanende i Døden. Saa aldeles meningsløst. Stuepigen forklarede senere, at hun ikke troede, det kunde være saa farligt

Da han døde, havde han en Kreds af forstaaende Læsere, men den var ikke stor. Han havde skrevet syv Bøger ialt og ingen af dem var blevet Sukces. I 1914 debuterede han med en Samling *Kulsvierhistorier*. 1917 udkom *Svarta Ballader* og 1918—19 de sammenhængende autobiografiske Romaner *De tre hjemløse* og *David Rammes Arv*. I hans Efterladenskaber fandtes en Haandfuld Historier, Digte og Roman-Fragmenter.

1922 udsendte Tidens Förlag hans Skrifter i fire Bind med Forord af *Torsten Fogelquist* (et Bind »Efterskörd« udkom i 1929 under Redaktion af *Alf Ahlberg*) og i Løbet af Tyverne voksede Interessen for Dan Anderssons litterære Indsats. Saa vidt jeg husker, var det i 1926, jeg besøgte Dalarne-Højskolen Brunnsvik, hvor Dan Andersson havde været Elev og siden haft sit egentlige Tilholdssted. Jeg fik her et Indtryk af den Betydning, hans Digtning havde for intellektuelt interesserede unge Arbejdere. De andre »Brunnsvik-Digtere« *Ragnar Jändel* og *Harry Blomberg*, havde ikke nær den samme høje Stjerne . . .

Efterhaanden som Arbejderdigtningen voksede frem, fik Dan Anderssons Skæbne et dybere Perspektiv. Og nu kender enhver kultiveret Svensker hans skønne Digt om *En spelmans jordafärd**).

Det har naturligvis betydet meget for Forstaaelsen af Dan Anderssons mørke og lidenskabeligt urolige Forfatterskab, at det efterhaanden lykkedes at faa noget at vide om den personlige Skæbne bagom Bøgerne. Torsten Fogelquists Afhandling betød en Del. Den er skrevet i den alvorligt-højtidelige akademiske Stil, der altid har plaget Svenskerne, med klassiske Citater og dybsindige litterære Sammenligninger. Der er ikke mange Steder i Verden saa megen Formtradition for ikke at sige Cliché — som i den svenske litterære Afhandling; og det stilistiske Korset tager sig unægteligt noget besynderligt ud, naar det sammenspændes om et Tema som dette: den unge Autodidakt og Kulsvier, der blev Digter.

*) Aftrykt her Side 18—19.

Nogle af de værdifuldeste Oplysninger i Fogelquists Afhandling hidrører — som det ogsaa meddeles i en Efterskrift — fra Dan Anderssons Brunnsvik-Kammerat og intime Ven *Waldemar Bernhard*. I 1941 udsendte Bernhard selv *En bok om Dan Andersson* (Kooperative Förbundets Förlag), og en skønnere Biografi skal man lede længe efter. Den giver et uretoucheret klart Portræt og er dog gennemtrængt af ægte kammeratlig Aand. Nogle Maaneder inden Bernhards Bog udkom, havde *Anne-Marie Odstedt* publiceret en Dan Anderssons-Bog, »en Levnedstegning« (Natur og Kultur), der desværre indeholder adskillige Fejl i Enkelthederne og i nogen Grad er farvet af et litterært Sværmeri, der bringer et virkelighedsfremmed Element ind i Billedet. Anne-Marie Odstedt — der har sine væsentligste Oplysninger fra Dan Anderssons Enke — har f. Eks. ingen Sans for de sociale Toner, der ogsaa findes i Dan Anderssons Forfatterskab og især i hans fire første Bøger.

Sidste Aar udkom de autobiografiske Romaner paa Dansk under Fællestitlen *David Ramms Arv* (Athenæum), i Oversættelse ved Dr. phil. *Alf Henriques*. Hvis det ogsaa var muligt at oversætte Svarta Ballader og et Udvalg af Kulsvierhistorierne, vilde Danmark utvivlsomt ligesom Sverige faa sin Dan-Andersson-Menighed.

Dan Andersson var en Ener. Trods alle Paavirkninger — litterære og ikke-litterære — havde han sit eget Ansigt, og det er heltud rigtigt, naar Biografierne fremhæver det særegne i hans Psyke. Alligevel er det et Spørgsmaal, om ikke det er *det typiske* i hans Liv og Digtning, der længst vil bevares i Erindringen.

Naar han paa sin Jagt efter Sandheden vovede sig ud i de mest hensynsløse Selvførelser, var han jo ikke blot Ener men et typisk Udtryk for Arbejderdigtningen i dens første Fase. Hvor mange blodigt oprigtige Selvbioografier har ikke Arbejderdichterne sidenefter skrevet!

Naar han reagerede, som han gjorde, mod det pietistiske Miljø, han var opvokset i, var han én imellem Tusinder, der reagerede paa samme Maade. For den unge Generation, der levede i Aarene omkring den første Verdenskrig, gik den religiøse Krise som oftest forud for andre Kriser. Mange af de unge, der kom fra Almuehjemmene og skulde indpasse sig i den Bykultur, som Industrialismen skabte, havde haarde Kampe at bestaa, og det var ikke alle, der kom helskindet igennem. Nogle af de følsomste, fineste Sind blev rodløse Søgere for Livet eller gik simpelthen til Grunde, sjæleligt eller fysisk . . . Hvordan det nu kan være: der var en stærkere Spænding i den unge Generation af Anno 1914 end i den, der oplevede Septemberdagene 1939. Der var en større Spændvidde i Sindet mellem lyst og mørkt og en hæftigere personlig Accent.

Dan Anderssons Fader var et dybt religiøst Gemyt. Den kristne Livsforstaaelse

var gaaet ham i Blodet og prægede alt, hvad han tænkte og levede. Der udgik en stille Magt fra Øjnene i hans milde og magre, hvidskæggede Ansigt, der var »som en Efteraarshimmel med klar Sol«. De Dagbogsnotater og Breve, der er bevaret, viser en ren og stærk Personlighed, der virkeliggjorde Næstekærlighedens store Bud . . . Han var Skolelærer (uden egentlig Uddannelse) til han var 51. En kortere Aarrække havde han sit eget lille Kulsvier-Brug men kunde ikke klare sig og slog sig derefter igennem som Lappeskomager. Den ydre Verden var saa fattig som den vel kunde være, og dog følte den gamle sig som et Evighedens Sendebud. Af en Lærergage paa kun 500 Kr. pr. Aar fik han Raad til at anskaffe sig et lille Bibliotek; han lærte sig selv Engelsk og skrev Digte paa baade Svensk og Engelsk; han vandrede omkring i Afholdsforeningerne og holdt Foredrag om de Tanker, der optog ham . . .

Dan Andersson gik ind i en kristen Kultur, der var dyb og stærk . . . og maatte dog opponere imod den. Han ærede sin Fader og sit Hjem . . . og maatte dog gaa andre Veje, uden Klarhed, en hæmmet og halvvejs læmslaaet Søger . . .

I Bogen om David Ramm har han fortalt sin Tragedie. Drengen David søgte af yderste Evne at blive en troende, der kunde give Ordet *Frelse* en Glorie af Liv og Overbevisning, og mærkede dog, hvorledes alle Anstrengelser bristede. En Tvivl blev ved at bore, og han hadede til Slut den Gud, der vilde pine ham til noget, som han ikke evnede. Saa knælede han igen, fortvivlet grædende, og blev et Offer for Angsten. Den nervøse Angst. Et Ord af Biblen traadte stadigt frem for hans indre Blik: »Det er frygteligt at falde i den levende Guds Hænder«.

En utømmelig Længsel efter Liv fik David til at bryde med et Miljø, der efterhaanden føltes som utaalelig Tvang; han vagabonderede ind i en Verden af Tilfældigheder, søgende Klarhed i Øst og Vest, i Schopenhauers Pessimisme, i Middelalderens Mystik, i Indiens sære Fabler . . . Den eneste midlertidige Forløsning var at finde i Sensualismen, den umiddelbare erotiske Drift; men den førte kun ind i den ene Forvikling efter den anden . . . jo mere Tomheden pinte, jo mere outrerede Former for Erotik . . . og naar Bægeret var tømt til Bærmen, meldte Samvittigheden sig som en gnavende Sygdom. En Salmetone blev ved at klinge i Sindet og fik denne Verdens Ondskab til at tage sig ud som djævelsk Sadisme, dens Figurer som vilde, forvredne, egocentriske Størrrelser. David følte en Raadløshed, der endte i yderligere Forfald og til Slut i Vanvid . . . og hørte i det Mørke, der omgav ham, Forældrenes fromme Røster, en Lovsang til Livet.

Dan Andersson kæmpede til det sidste med religiøse Problemer. Han troede paa Aandens Suverænitæt. De verdslige Bekymringer, der plagede ham, var kun som svindende Skygger overfor det ene: at finde den Sandhed, der er den højeste og evigt gyldige Sandhed. Han fandt ikke frem til Afklaring, og mon ikke det er *det*, der

griber os stærkest i Dan Anderssons Skæbne, denne Torso, der fortæller om en vildt ubændig Higen . . . uden Forsoning, uden Afslutning. En Ungdoms Psyke.

»Jeg føler mig tilsmudset af Fortiden, hjemløs i Nutiden og fyldt af Rædsel for Fremtiden,« siger David Ramm. Hver eneste Fiber i ham er urolig overfor den Virkelighed, der hedder *Sjælen*. »Jeg har mange Fejl,« siger han, »men jeg har søgt Sandheden.«

Dan Andersson var en Ener. Han troede, at der fandtes et Lys bagom Taagen, og han vandrede ud for at finde det. Han betalte, hvad det kostede. Men i selve den Maade, hvorpaa han tilegnede sig Viden og Erfaring, var han Typen paa en hel Generation af unge, intellektuelt urolige Arbejdere. De kunde se sig selv i hans Skæbne som i et Spejl . . .

Dan Andersson gik ikke i Skole. Faderen lærte ham, hvad han behøvede, om det saa var Engelsk. 12 Aar gammel gik han ind i Arbejdet for at tjene det daglige Brød. Han arbejdede ved Milerne i de store Skove. Det var Faderens Tanke, at Familien — som saa mange andre fattige svenske Familier — skulde rejse til Amerika, og den Dag, Dan fyldte 14 Aar, blev han sendt til U. S. A. for at undersøge Mulighederne for en Overflytning. De Breve, han sendte hjem, gav ikke noget særligt gunstigt Indtryk af Forholdene, og Faderen besluttede at forblive i Sverige. Otte Maaneder efter kom Drengen tilbage.

Han havde en udpræget Læsehunger og søgte at tilfredsstille den ubestemmelige Længsel, han følte i sig, ved at læse Bøger, Bøger, Bøger. Han tog hjemmefra i Haab om at finde den store, tilfredsstillende Oplevelse; han arbejdede paa en Papir-fabrik, en Tid som Grøftegraver, ja, han, der ikke selv havde været i Skole, forsøgte sig som Folkeskolelærer i en lille Skole i Bringsjöberg. Han vendte tilbage til Milen og drømte om at komme til Søs. Sammen med en Broder flygtede han en Dag fra Efteraarets Kartoffeloptagning og rejste til København. Overalt fik han Nej, fordi han ikke havde nogen Søfartsbog, og det lykkedes ham ikke hverken dengang eller siden at blive Sømand (skønt Torsten Fogelquist i en Nekrolog forklarede, at han havde sejlet som Sømand over de syv Have! — og skønt den glade Sømands-sang »*Hej å hå, Jungman Jansson*« er den hyppigst sungne af hans Sange!). Efter hver Udflugt maatte han tilbage til de store Skove og det trælse Arbejde ved Milen . . .

I 1912 blev han valgt til Rejseagitator i Afholdsorganisationen. Hans Forgænger i Embedet var den nuværende Formand for den svenske Rigsdags Andetkammer, *August Sävström*. Det kan ikke noksom betones, hvad den svenske Afholdsbevægelse har betydet for Folkeoplysningen og især for Arbejderungdommens intellektuelle

Bestræbelser. Afholdsbevægelsen gav Dan Andersson den første Skoling. Han skrev i »Templaren« og polemiserede med Arbejdersigtningens Pionér, *Martin Koch*, der ogsaa dengang en Tid var nidkær Afholdsmand. Han holdt Foredrag o. s. v., men det organisatoriske Arbejde passede ikke for hans Psyke. Efter kun et Aars Turné blev han Skovarbejder igen.

Nu havde Skovene imidlertid noget at fortælle ham. Han havde været borte fra dem og saa dem i et nyt og stærkere Lys. Han digtede sin Sang til Paisy, Barndomsaaen, og siddende i en Kulsvierhytte, uden Bord, med Papiret paa Knæene, sodede Hænder, skrev han sine »Kolarhistorier«, den første Bog, der udkom i Sommeren 1914.

For de 300 Kroner, han fik for Bogen, rejste han til Brunnsvik. Allerede inden han kom til Højskolen, havde han arbejdet sig igennem Høffdings »Filosofiens Historie« og studeret Nietzsche, Schopenhauer, Kant — og Mystikerne. Han var »højskolemoden«, og Højskolen gav ham de rige Muligheder og gjorde en Arbejder til Digter.

Alf Henriques skriver i et Forord til den danske Oversættelse af David Ramms Arv, at Brunnsvik var en liberalistisk Højskole. Det er ikke rigtigt. Hovedparten af Lærerne var Socialister, og saa godt som alle Eleverne var det; men Lærerne søgte — som det ogsaa var Tilfældet paa Søsterskolen i Esbjerg — at bryde igennem alle Døgnets Aflejringer af Slagord og Dogmer og at faa Eleverne til at tænke selvstændigt. Torsten Fogelquist (der jo senere blev Medlem af Det svenske Akademi) var Forstander. Blandt Lærerne kan nævnes *Rikard Sandler* (senere Udenrigsminister), *Yngve Hugo* (den nuværende Direktør for den svenske Radiofoni) og *Niklas Bergius*, en yderst inspirerende Pædagog. Yngve Hugo var den yngste af Lærerne og den mest forguede; han havde det friske Humør og et aabent kammeratligt Sind. Paa »Storgården« i Nærheden af Skolen boede Forfatteren *Karl-Erik Forsslund*.

Det frodige Kammeratskab, der forenede alle, var for Dan Andersson som en frigjort Verden. De mange Forelæsninger gav nyt og levende Stof, og endnu mere interesserede Bøgerne. Han sad og læste Nætterne igennem . . . og digtede. Største-parten af »Kolvaktarens Visor« og flere af »Svarta Ballader«s Digte blev skrevet paa Brunnsvik. Mod Slutningen af Opholdet kom han i Konflikt med Forstanderen og skrev en Roman, »*Den røde Skole*«, der indeholdt et hæftigt Opgør; men det var kun som en Krusning i Overfladen. Manuskriptet blev snart makuleret. Inden længe var han atter Ven med Skolen og vendte stadigt tilbage til den . . . Waldemar Bernhard har givet følgende Billede af ham i denne Periode: Høj og mager; man saa paa hans Gang, at han var vant til at gaa; der var noget let og sorgløst i selve

Gangen. Han havde et smalt, ovalt Ansigt og høj Pande, Øjnene var graagrønne, en Smule trætte og drømmende, Munden veg og følsom.

Iøvrigt kunde han være munter med de muntre. Han spillede baade Violin og Fløjte og kunde saa udmærket gaa i Spidsen med Skalkestregerne . . .

De efterfølgende Aar var urolige Vandreaar. Han leevde som Bohème i Stockholm (skildret i David Ramms Arv), som Journalist ved »Ny Tid« i Göteborg, og i 1918 giftede han sig pludseligt med en Lærerinde i Gonäs uden dog at finde et blivende Sted. Han vagabonderede videre . . . indtil Døden indhentede ham.

Det typiske i hans Skæbne var ikke blot den Iver, hvormed han samlede Viden sammen i Øst og Vest. Det rakte længere ind. Han lærte med baade Hjerne og Hjerte. Med hele Personligheden. En Bog var andet og mere end et Bidrag med Argumenter for og imod og til behagelig Oplysning. Den var en Oplevelse, et sjæleligt Vidnesbyrd, der kunde løse som Ild og skære som Knive . . . En Bog, der duede, sled i Nerverne . . .

Hans egne Bøger var dybt personlige Bekendelser. I Romanen lever hans Angst for ikke at kunne udrette noget, hans Samvittighedskvaler overfor Hjemmet, som han ikke ydede den økonomiske Støtte, han gerne vilde. En Broder var sindssyg. En anden Broder var saa svagsynet, at han næsten ikke kunde arbejde. Dan Andersson frygtede, at han var arveligt belastet, at Vanviddet engang kunde indhente ham . . . og i Romanen er de mørke Stemninger omsat i Kunst.

Som Komposition betragtet er Romanen svag. Der er lange Afsnit, hvor Bevidsthedsindtrykkene flyder efter hinanden i dunkle Strømme (stream of consciousness). Og der er intet af den Humor, som den rigtige Dan Andersson havde.

Det er kort sagt en typisk Ungdomsroman. De realistiske Elementer er følelsesmæssigt overarbejdede. Et Menneske dør med en Ed paa Læben, et Kærestepar har Samleje bag en Gravsten paa Kirkegaarden osv., den ene grelle Virkning oven i den anden. De realistiske Enkeltheder skal være som gloende Kul i Saar. Et harmonisk Verdensbillede er sprængt — og hvad er der kommet i Stedet? Skærende Dissonancer. Der er noget, der kunde kaldes *romantisk Realisme*.

Der er romantisk Aand i Dan Anderssons Lyrik. Jo mere han mærkede Problemerkens Brod i Sindet, jo mere romantisk tegnede de hjemlige Skove sig. »Han saa paa Barndommen som en lyngrød Hede med Sommerfugle og Solskin og Leg og Blomster, Myrer og Bier, som Vinden legede med og Solen lyste paa,« hedder det om David Ramm.

Der har været skrevet meget om de forskellige litterære Paavirkninger, Dan Andersson har modtaget. Det er tydeligt, at han har lært af mange. Han læste

Maupassant og Dante, Rabelais og Poe, Charles Dickens og Biblen . . . og *noget* lærte han alle Vegne. I de sidste Aar var Dostojevski hans Yndlingsforfatter og »Brødrene Karamassov« Bogen over alle Bøger. Blandt Lynikerne satte han Kipling højt og oversatte Digtsamlingen »The seven Seas«.

Det forekommer mig — skønt det ikke nævnes af Biografer og Kritikere — at der er en paafaldende Samklang mellem Dan Anderssons og *Robert W. Service's* Digte. Den samme mørke og stolte Tone. Ligesom Service, Ødemarkens og de ensomme Vidders Sanger, hyldede Floden Yukon, sang Dan Andersson om Paiso. Og er der ikke det samme tunge Livsperspektiv i Service: »Lønslavens Sang« og »Vaggsången ved Kestina«?

Man har diskuteret, om Dan Anderssons Kunst var socialt betonet. Det var den. Han digtede ikke om de fattige for at stille deres Fattigdom i Relief. Han digtede om dem, fordi det var de Mennesker, han kendte bedst, og han var ikke uvidende om, at Livet i saa Henseende havde givet ham en særlig Opgave. »Alle disse fine, der beskæftiger sig med de fattiges Gaader, de kan ikke vide noget« (David Ramms Arv) . . . Der var social Atmosfære i selv den beskedneste Skildring af gamle Møbler: »Der er noget spøgelsesagtigt ved gamle Møbler, gamle Stole, som udpinte Mennesker har siddet paa i de mange Aar, Senge, hvis Kant næsten er slidt af ved, at gamle Mennesker har siddet paa dem og trukket gennemvaade, tunge Sko af, mens Ryggen værkede.« — — —

Naar Arbejderungdommen fra første Færd uvilkaarlig betragtede Dan Andersson som *sin* Digter, skyldtes det nu ikke de socialt betonede Billeder og endnu mindre Dan Anderssons politiske Indstilling. Han skrev ikke nogensinde et politisk Digt. Det var Sindet i hans Kunst, der kaldte.

Blandt de efterladte Arbejder findes en lille Skitse, kaldet »Mit Testamente«. En Fader skriver til sin Søn, idet han forestiller sig de forskellige Muligheder i Sønnens kommende Skæbne. Maaske du bliver en Kunstner, der maa kæmpe med indre Tvivl og ydre Modstand. Maaske du ender som en Udstødt. Men selv om du føres til Guillotinen, skal en Faders Velsignelse følge dig:

»Du spørger, om ikke der findes en Mening i din Tragedie. O, min Søn, saa længe du har Styrke og Fornuft til at spørge saaledes, saa længe lyser alle Haabets Stjerner forude, omend fra fjerne Horisonter. Saa længe du spørger, saa længe søger du din Gud. Og saa sandt som du er mit Barn: hvad enten du er rig eller fattig, berømt eller haanet, blodbesudlet, forhadet og dømt, saa længe du lever, skal du spørge — og spørge igen. Og jeg siger dig end engang: saa længe du spørger, søger du Gud« . . .

Jul. Bomholt.

EN SPELMANS JORDAFÄRD

*Förr än rosig morgon lyser över Himmelmora hämm,
se, då bärs där ut en död från Berga by.
Över backarnas små blommor går det tysta tåget fram,
under morgenhimlens svala, gråa skyg.
Tunga stövlar taga steg över rosensållad teg,
tunga huvuden säj böja som i bön.
Bort ur ödemarkens nöd bärs en drömmare som död,
över äng som under daggen lyser grön.*

*Han var underlig och ensam, säja fyra svarta män,
han led ofta brist på husrum och bröd. —
Se en konung, säja rosorna, och trampas på igen,
se en konung och en drömmare är död!
Det är långt, säja bärarna, det känns som många mil,
och när hetare blir dagen går man trött. —
Gången varligt, talen sakta, susar sälg och sjunger pil,
det är kanske någon blomma som har dött.*

*Men när histan vaggas svart genom vårens gröna skog,
går en tystnad genom morgonvaknad teg,
och då stannar västanvinden för att lyssna vem som tog
mitt i rosorna så stora tunga steg.
Det är bara Olle spelman, susar tall och sjunger gran,
han har lyktat sina hemlösa år. —
Det var lustigt, svarer vinden, om jag vore en orkan,
jag skulle spela hele vägen där han går.*

Över ljung och gula myrar gungas hårda döda ben,
 gungas tröttsamt genom solens bleka ro.
 Men när kvällen svalkar härlig över lingonris och sten,
 hörs det tunga tramp i Himmelmora mo.
 Tramp av fyra trötta män, som i sorg gå hem igen,
 och de böja sina huvun som i bön.
 Men djupt i djupa grova spår trampas rosorna till sår,
 mitt i äng som under daggen lyser grön.

Han är borta, säja fyra, det blir tungt för hans mor,
 som på fattiggåln i Torberga går.
 Varför trampas vi av klackar, varför slitas vi av skor?
 jämra rosorna och visa sina sår.
 Det är Döden som har dansat genom Himmelmora mo,
 susa tistlarna på klövervallens ren.
 Han har slipat er till träck med sin gamla grova sko,
 när han dansade med drömmarens ben.

Över gräs och gråa hus flyger natten som ett sus,
 bleka stjärnor blinka fattigt från sin sky.
 Över heden ifrån väster nedåt tjärnen går ett ljus,
 går en sång över näckrossållad dy.
 Och stormen sjunger svart och vitt
 och i skum kring Härnaön
 sjunga vågarna om ödemarkens nöd.
 Över svarta vrede vatten spelar natten upp till bön,
 ty en spelman och en drömmare är död.

Dan Andersson.

teg—Ager. daggen—Duggen. känns—føles. sälg—Vidje-Pil. blomma—Blomst. lyktat—
 endt. myrar—Moser. svalkar—køler. lingonris—Tyttebærris. fattiggåln—Fattiggaard.
 klackar—Hæle. mo—Hede. slipat till träck—slidt i Stykker. tjärnen—lille Indsø. näck-
 rossållad—oversaaet med Nøkkeroser.

Efter Dan Andersson: Visor och ballader. Stockholm 1926. Tidens Förlag.

Ib Spang Olsen: Ungdom. (Fra »Notabene«, 1944.)

MINE FØRSTE GISLEV-AAR

AF HJ. GAMMELGAARD

Naar jeg nu — med Aars Mellemrum — genser mit Fødesogn, Gislev paa Fyen, er der tusinde Ting, jeg genkender, ja og kender mere intimt end noget andet. Men samtidig er der intet saa forandret: Dimensionerne er skrumpet umaadeligt ind. Hvad der engang var en Verden næsten uden Grænser, er nu kun en lille Plet paa Kortet, og paa Cykle kan man i Løbet af en Dag overkomme det hele.

Jeg var tilmed et lille »Skravl«, kirtelsvag og astmatisk og med Øjne, der til henad den skolepligtige Alder var under regelmæssig Lægebehandling. Og den daglige Tur til Mejeriet efter en Pot Skummetmælk til 3 Øre forekom mig uendelig lang og trættende. Der maatte mange Hvil til i Landevejsgrøften, og mine Forældres Taalmodighed blev sat paa en haard Prøve, hvergang jeg blev sendt i Byen.

Men med Hest og Vogn lod det sig gøre at naa hinsides Verdens Ende, gennem Herregaardsagre og -skove, der fra Arilds Tid som en fast smedet Ring laa uden om Gislev og endnu et Par Sogne: Lykkesholm, Ørbækklunde, Glorup, Mullerup, Egeskov, Ravnholt. Det skete engang om Aaret, naar Morfar og Mormor tog os med paa Besøg hos fjernereboende Slægtninge — i Refsvindinge ved Nyborg eller Holmdrup ved Svendborg. Her raadede Sæder og Skikke, der var sære og mærkelige at iagttage, ogsaa politiske og religiøse Meninger var anderledes end de hjemlige.

I den lille Verden indenfor Godsernes Kreds havde Forfædrene i Aarhundreder slidt og slæbt paa Hovmarken — Morfar kunde gengive sin Faders Fortællinger derom, længere var det ikke siden —, havde staaet med Kabudsen i den ene og Træskoene i den anden Haand overfor Naadigherren og hans Ridefoged. Men det havde altsammen forandret sig. Tvangslovenes Baand var løst, og de fleste Bønder var blevet Selvejere. Stærkest virkede dog den aandelige Frigørelse. Omkring Aarhundredets Midte kom det grundtvigske Røre til Egnen. Jordbunden var beredt af den fyenske »gudelige Vækkelse«. I den ny Forkyndelses Lys var der vendt op og ned paa alt. Det var »for Bonden Himlens Fugle sang«. Den før almægtige Herremand var jo egentlig kun en arm »Jette«, der knap nok vidste, hvad det var at leve. Der var ingen Grund til at misunde ham hans Jagtselskaber og andre Herligheder. Han havde jo ingen Del i den nye Sang og det nye Aandens Fællesskab. Og hans verdslige Magt var paa Retur. Jeg spurgte mange Aar efter en af den nye Tids Mænd, der imidlertid var blevet gammel, hvordan han egentlig havde baaret sig ad med at »ordne« Herremændene, der jo i den Tid, da han tog fat, sad i alle Nøglestillingerne. »Jo,« svarede han, »naar jeg havde noget, jeg vilde have sat igennem, fik jeg dem til at tro, at det var deres egen Idé, og saa gik det i Reglen glat.«

Den lille Friskole, hvor min Far, *Ludvig Jørgensen Gammelgaard*, var Lærer, og hvor jeg blev født og voxte op, laa ved Bøjden Landevejen, efter Sigende den bredeste og flotteste uden for Sjælland. Den var nemlig anlagt som Forbindelsesvej mellem Nyborg og Overfartsstedet til Als for at lette den selskabelige Omgang mellem de to Svogre *Christian den 8.* og *Hertugen af Augustenborg*.

Gislev Sogn havde først ret sent — i 1872 — faaet sin Friskole, for Gisleverne var besindige Folk, der betragtede deres By som Verdens Navle og sig selv som alle gode Traditioners Vogtere. Men nu, da andre Sogne omkring det store aandelige Centrum, Ryslinge, med Landets første Valgmenighed, havde Friskoler, maatte det naturligvis ogsaa forsøges her. 12—13 Familier af Sognebaandsløserne slog sig sammen om at bygge Huset, yderst nødtørftigt, og antage Læreren, der saa kunde gaa rundt hos Folk og faa Kosten paa Omgang. De gamle Koner, der hørte til Kredsen, havde set Lys brænde som »Forvarsel«, hvor den blev lagt. Men det store Flertal af Sognets Folk regnede det for Kætteri og for et groft Brud paa god Sæd og Skik at gaa med til slige nymodens Narrestreger. En af Sognets »Konger« fortalte siden, at han ikke havde lukket et Øje i 3 Nætter af Ærgrelse over Skolens Opførelse, og en anden sagde, til hvem der gad høre det, at det vilde være paa sin Plads at sætte en Svovlstik til »saadan noget Skidt«.

Men Friskolen havde Medbør. I Løbet af 10—15 Aar voxede den Sognets tre Almueskoler over Hovedet. Det viste sig, at de nye Undervisningsmetoder: ganske korte, men intensivt udnyttede »Timer« (10 à 20 Minutter), Hovedregning i Stedet for Tavleregning, Fortælling og Samtale i Stedet for Lektieoverhøring, gav Bonus ogsaa i Retning af Kundskaber. Af Skolens Børn hørte efterhaanden Halvdelen til Hjem uden for den grundtvigske Kreds, og dens Formand var i mange Aar en Væver fra Sognemenigheden. Men Kaarene blev ved at være saare smaa. Indtil mit 10. Aar var min Fars Pengeløn 600 Kr. aarlig, selv efter at han fra 1886 paa Grund af Sygdom og Skolens Væxt var blevet nødt til at lønne en Medhjælper. Denne fik ganske vist kun 100 Kr. aarlig plus Kost og Logi — men det var naturligvis nok til at øge Fattigdommen i Hjemmet betydeligt. Til Trods for Friskolens Succes var der en tydelig Rangforskjel. Degnekonen i »Hovedstaden«, Gislev, hed *Fru Thomsen*, de to andre Lærerkoner i Sølt og Sandager var *Madam*, men min Mor var slet og ret *Tine Gammelsgaards*. Og det slog sjældent fejl, at naar min Far efter Skoletid var i Færd med at feje Brolægningen foran Indgangen eller Skovl for Skovl bære Indholdet af Skolens »Lokummer« ad en meget besværlig Sti om til Møddingen, kom Provsten og Læreren ved Hovedskolen, *Fr. Thomsen* (senere Forstander for Børkop Højskole), forbi paa deres aftenlige Spaseretur, klædt som »Herrer«, svingende med Stokkene og ivrigt diskuterende.

En Ungdomsven af mig havde kort før sin tidlige Død samlet Stof til en Doktor-disputats, hvis Hovedtese skulde være den, at Lidelsen er det positive i Tilværelsen. Han havde fundet en Bekræftelse derpaa i en Art Gallupundersøgelse blandt Venner og Bekendte, der gav til Resultat, at det først erindrede Barndomsindtryk var af smertelig Art, oftest Angst, i 90 pCt. af samtlige Tilfælde. Jeg har gjort Experimentet efter med et Par af Højskolens Elevhold og er kommet til lignende Resultater, men er rigtignok betænkelig ved at drage saa vidtgaaende Slutninger deraf. Hvad mine egne Erindringer angaar, bekræfter de i udpræget Grad Teorien. Over næsten hele min Barndom — indtil jeg i 12 Aars Alderen kom ud at tjene i Sønderjylland og dermed blev fri for at gaa i Skole, hvilket sammen med haardt og langt Arbejde sikkert har haft en udmærket Indflydelse paa mit Nervesystem — hviler der en Stemning af Angst, Angst for Fattigdom, Angst for min Fars Sygdom, Angst for Jævn-døgsstormene, der fik Huset til ryste og Straataget til at løfte sig, saa Far maatte kravle op ad en Stige og lægge sig paa det, Angst for Sommeraftenens uforklarlige Vemod, naar Frøerne kvækkede deres uendelige Melodi i Kæret paa den anden Side Landevejen, eller Far og hans Ven Kristoffer spillede Pleyels Duetter, der ogsaa kom som et Bud fra en underlig fremmed Verden. Allermest Angst for Verdensrummet, hvor Tanken om det Uendelige sugede en til sig. Bedst var det om Vinteren, hvor Sne og Skyer næsten kunde forvandle Verden til en lukket Stue, hvor Frøerne tav, og Hundenes natlige Gøen lød mindre uhyggelig.

Rent udvortes set kunde det tage sig ud, som om min første Barndom i 1880'erne var højst idyllisk i Sammenligning med, hvad Nutidens Børn oplever. Verdensbegivenheder var der faa af. De hørte Fortiden til. Bedsteforædrene kunde viderefortælle deres Forældres eller ældre Slægtnings Oplevelser fra Napoleonskrigen og »da Spanioleerne var her« og gjorde Hovedet kruset paa Landsbyens Piger, — vel ogsaa satte sig Spor i Befolkningen. I Høstens Tid kunde en og anden gammel Arbejdsmand gøre sig interessant ved under Mellemmaden at fortælle om sine Oplevelser i 48. »Jeg var en af Oberst Helgesens gamle Krigska'le. Jeg saa ham kaste Sand i Øjnene paa Tyskerne fra Frederiksstads Bastioner. Og saa sa' han: »Saa I Røgen, da Katten fes?« Men de fleste holdt ikke af at tale om Krigen, heller ikke om 64, der havde været af saa skelsættende Betydning for det næste Slægtled, vore Forældres. Vi voxede bogstavelig op i Skyggen af 1864 — og 1870, da Illusionerne fik den sidste Olie. Selv husker jeg ikke at have fulgt Verdensbegivenhederne nogenlunde sammenhængende før mit 9. Aar, da *Kejser Wilhelm d. 1.* døde. *Kejser Friedrichs* tragiske 100 Dages Regering fulgte jeg spændt fra Dag til Dag. Hans Sygdom havde jo Sæde i Halsen ligesom min Fars. Og saa kom Spændingen mellem den unge Kejser og den gamle Kansler, *Bismarck*, som vi fra ganske smaa

havde faaet ind i Fantasien som Europas store Bussemand, Manden med de 3 Haar paa den ellers skaldede Isse, som Cirkus Miches Hurtigtegner viste os ham.

Men herhjemme foregik der et og andet, som i hvert Fald for Eftertidens tilbage-skuende Betragtning blev af stor Betydning. Jeg husker klart, at jeg en Sommerdag i 1884 saa et underligt »Taarn« vokse op bag Mads Pæ'sens Banke i Holme. Jeg spurgte Far, hvad det var, og fik som Forklaring, at det var det nye Andelsmejeri, det første paa Fyn. Betydningen heraf forstod jeg naturligvis ikke: at det var den industrielle Revolution, der for over 100 Aar siden havde holdt sit Indtog i Eng-land, og som nu var ved at trænge igennem hos os. En Blikkenslager nedsatte sig i Landsbyen, og snart forsvandt de gamle Træspande, Kærmer m. m. fra Gaardene. Meget andet fulgte snart efter. Min Mormor var en af dem, der længst holdt sine Døtre ved Rok og Karter, og hun vilde saa længe som muligt selv støbe sine Lys, væve Strømpebaand og avle Humle til »gammelt Øl« — det, der for Resten havde den længste Døds-kamp, for det var jo en særlig fynsk Specialitet. Ogsaa Høravl og Hørberedning hørte til et normalt Landbrug, og »Broekulen« i Hegnet hørte ligesom Vindmøllen og Kirken til de Bygningsværker, der karakteriserede det fynske Land-skab.

Men Mejeriet var kun et Led i en stor Bevægelse, hvortil ogsaa hørte det røde fyenske Kvæg og de jydsk Heste. Paa en eller anden vidunderlig Maade var disse økonomiske Reformere hos det andet grundtvigske Slægtled kædet sammen med Fri- kirke og Friskole, med Skyttesag og Gymnastik, og til syvende og sidst med en aldrig nævnt, men altid anet Følelse af, at det gjaldt Fædrelandets Genrejsning efter Nederlaget. »Maalet er Danmarks Frelse«, hed det i en af Skyttesangene, ikke Sport eller Legemskultur, men Løftelse og Samling. De unge, friske Mænd, der gik i Spidsen paa disse Omraader, havde alle faaet deres Livs Indvielse paa Højskolen. Paa dem passede Linieme i Bjørnsons dengang meget sungne Sang »Foraget af de store, men elsket af de smaa«.

*»For Folkestyre staa frem, staa frem!
for Kirke, for Skole, for Frihed!
Forløs, hvad som venter
i Vintertaage, i Vanedvale,
det venter paa dig. Staa frem, staa frem!«*

Og sammen hermed gik det stigende politiske Røre. I samme Sommer, som Mejeriet rejstes, jeg var da 4 Aar, laa jeg som sædvanlig sammen med min toaarige Søster i Sengen hos Far, mens Mor kogte Øllebrød. Der fik vi vor første Under-

visning, der drejede sig om alt i Universet. Selv at læse og regne lærte vi ved Gættekonkurrencer, naar Far skrev Opgaverne langsomt med Fingeren i Luften. Den Morgen — det maa have været den 26. Juni — traadte den nye Mejerist (in spe, for Mejeriet indviedes først den 10. Oktober), *Torben Jensen*, ind i Soveværelset og fortalte Far, at *Holm, Hørdum, Hage og Herman Trier* Dagen i Forvejen var blevet valgt ind i Folketinget i København. Det var en Omvæltning, for Hovedstaden havde indtil da været Reaktionens faste Borg og staaet i skarp Modsætning til det mere og mere venstreprægede Land. De to Mænd var meget opstemte over Sejren, hver af de fire nye Lovgivere blev nøje drøftet, og de fire Navne kom ikke ud af min Hjerne igen. I de følgende Maaneder steg den politiske Spænding til Feber. Det drev nærmere og nærmere hen imod Provisoriet. I Vinteren 1884—85 stiftedes der rundt omkring Riffeforeninger. En Aften husker jeg helt tydeligt. Jeg sad paa Fars Knæ i Skolestuen midt i en Flok Bønder i vaade, dampende Frakker. Jeg husker, at Far, der af Naturel var mere Puritaner end Grundtvigianer og meget skeptisk over for det meste af, hvad der gaar under Navnet Begejstring, forgæves advarede mod Dannelsen af den revolutionære Forening, som han spaaede en kort Levetid. Han vilde ikke selv med, men indmeldte mig i Haab om, at jeg ved Lodtrækningen skulde vinde en af de indkøbte Rifler, som jeg kunde faa Brug for, naar jeg engang blev Skytte. Og virkelig faldt en saadan i min Lod, skønt Foreningen ophørte at eksistere efter Udstedelsen af Riffelprovisoriet den 5. Maj 1885. Den hang i mange Aar over min Seng, men blev solgt, inden jeg selv blev Skytte. Den har formentlig været af for gammel Model. Jeg har utvivlsomt været Landets yngste »Revolutionære« og er muligvis nu den eneste overlevende, hvad man da passende kunde sætte paa min Gravsten. Men jeg fik en alvorlig Forskrækkelse Dagen efter, da mine Mostre fortalte mig, at jeg nu havde paadraget mig Kongens allerhøjeste Vrede og bestemt kunde vente at komme i Fængsel.

Den politiske Strid satte ogsaa Spor indenfor den grundtvigske Kreds. I 1884 var det lykkedes at erobre Ryslinge Højskole, der var stiftet i en vis Modsætning til Valgmenigheden, for Venstre. Højre blev trængt ud af Bestyrelsen og den hidtidige Forstander, Kaptajn *Rasmus Hansen*, erstattet med *Alfred Povlsen*. Aaret efter maatte Valgmenighedens Præst, selveste *Vilhelm Birkedal*, som var Nationalliberal, fortrække til manges store Harm. Modsætningen mellem ham og det store Venstreflertal i Menigheden var blevet for stor, og Alfred Povlsens Broder, *Karl Povlsen*, blev hans Eftermand. Alfred Povlsen var en ivrig Tilhænger af Riffelbevægelsen, og hans Skole saavel som *Jens Lunds* i Vejstrup mistede af den Grund i en Aarrække Statstilskudet. Men Birkedal var ivrig Tilhænger af Ministeriets Fæstningsplaner, om end ikke Provisorist. Fra nu af var de to begavede Brødre Povlsen

Høvdinger over Aandslivet i vid Omkreds. Fra over 50 Sogne havde Ryslinge Valgmenighed Medlemmer, og Skoen Eever fra det ganske Land. Det var en Slags fyensk Weimar, meget lidt præget af det lidt lægmandsagtige, der heftede ved mange andre Højskoler, især af den Kold'ske Type — men ogsaa mere aristokratisk. Men for mig kom Brødrene Poulsen først til at betyde noget i et senere Afsnit af min Barndom.

Nutiden gør sig vanskelig nogen Forestilling om, hvor ladet Luften var med Politik. Gennem hele 1885 fulgte Begivenheder Slag i Slag. Stærkest Indtryk paa os Børn gjorde vel nok Gendarmene, et militært Politi, der indførtes ved provisorisk Lov af 27. Oktober 1885. Til vor første Børnelærdom hørte Verset:

*Vil du bare la' Hønen gaa,
ellers kommer de Lyseblaa!*

jævnside med

*Naar Estrup bliver gammel
og ikke duer mer',
saa klistrer vi ham sammen
med gammelt graat Papir.*

og

*Ned med Estrup, Scavenius og Ravn,
vi vil ingen revnet Grundlov ha'
i Folkets København.*

Men inden vi stemte i, kigede vi forsigtigt ud ad Vejen for at se, om en Gendarm var i Farvandet. De lyseblaa var meget ilde anset; Bødkeren i Holme havde en Søn, der havde ladet sig hverve som Gendarm. Han turde ikke vise sig paa Besøg i Landsbyen undtagen ved Nattetid.

Et Par Uger før Gendarmeprovisoriet kom, havde der været Familieselskab hos en af min Mormors Brødre. Vi Børn laa paa Gulvet og legede inde hos Konerne, der sad og snakkede med deres Strikketøj. Pludselig stak en af Mændene Hovedet ind ad Døren og sagde: »Nu skal I høre en Nyhed; de har skudt paa Estrup.« Jeg husker tydelig den pinlige Stemning, der blev. En af Husets Døtre var nemlig gift med Købmanden, som var Højremand. Han havde været Kommis i Odense og hørte til »de fine«. Han holdt »Vort Forsvar« og »Punch«. Hans Kone var den eneste i Sognet, som ved højtidelige Lejligheder kunde iføre sig Tournure, til blandet Forargelse og Beundring for hendes Medsøstre, og over deres iøvrigt beskedne Stue var der en svag Anelse af den fornemme Klunkestil, som ellers ikke var naaet ud til

os endnu. En Ting var der dog, som Konerne lærte maatte findes i ethvert Hjem med Agtelse for sig selv: en Etagère til det Plysses Familiealbum, Poesibogen, Sneglehusene og andre særlig fine Ting. Man samlede paa Rulleerne fra Sygarnet, der kunde bruges til Møblets 4 Søjler. Saa blev Udgiften til Anskaffelsen overkommelig selv for en beskedne Indtægt.

Foruden de unge ivrige og dygtige Foregangsmænd, hvoraf Torben Jensen, i mange Aar dansk Mejeribrugs Førstemand og kendt langt ud over Landets Grænser, vel var den mest interessante, var der et Mylder af Skikkelser, som for altid staaer levende i min Erindring. Hver af Sognets 5 Smaabyer havde sine gamle Slægter, sine særlige Skikke og Traditioner, sin særlige Livsstil. Ja, et fint Øre kunde endda spore en let Nuance i Sproget, selv om den var langt svagere, end naar man gik til et af Nabosognene. I en af Byerne valgtes der endog aarlig Oldemand, og det gamle Byhorn lød f. Ex. ved Ildebrande; Laugsskikkene overholdtes ved disse Fester, og ved saadanne Lejligheder maatte man naturligvis glemme de stærke Skel, som ellers fandtes mellem Grundtvigianere og »Hedninger«, mellem Venstremænd og Estrupere. De første var i øvrigt næsten alle Moderate, Bojseniter. Der blev ved Valgene afgivet omtrent lige mange Højre- og Venstre-Stemmer — ca. 150 — men kun 2 eller 3 Bergske. I øvrigt stod de Moderate paa flere Punkter »til venstre« for Bergianerne, f. Ex. paa det sociale Omraade. Højre kunde naturligvis ikke sende deres Mælk til samme Mejeri som Venstre og byggede et Par Aar efter deres eget et kort Stykke derfra — og her var ingen Sammenblanding af »Aand og Kød«. Men i 30 Aar blev alle Sognets Veje befaret af to Hold Mælkevogne, indtil Bølgene havde lagt sig saa vidt, at Mejerierne kunde slttes sammen.

Et halvt Aar før jeg kom i Skole, fik min Far til Medhjælp i Skolen en ung Mand, Elev fra Askov, *A. E. Johansen*, der i flere Aar havde sejlet som Skibstømrer paa de varme Have. Han blev for øvrigt senere Førstelærer ved Jelling Seminariums Øvelsesskole. Jeg sneg mig ind i Skolestuen under hans Timer og blev saa begejstret ved hans Fortællinger om de eventyrlige Rejser, at Geografi i flere Aar blev min Hobby. Jeg syede alskens gamle Papirrester sammen til en Bog, tegnede Kort efter et Atlas og skrev Text til efter Nordisk Konversationslexikon. Det har næppe været videre fornøjelig Læsning, men det er paa mange Maader kommet mig til Gavn siden, bl. a. paa Rejser.

En anden ung Mand, som paa samme Tid gjorde stærkt Indtryk paa min barnlige Fantasi, var *Peter Andresen*, der sammen med Alfred Povlsen var kommen som Lærer til Ryslinge Højskole i Jylland, og som mange Aar senere blev Forstander for Vinding Højskole i Jylland. Han var Sønderjyde ligesom min Far og kom tit Lørdag Aften for at hjælpe ham med Aftenskolen for Sognets Ungdom,

da Fars Hals begyndte at svigte. Hans sundevedske Tonefald, hans saltvandsfriske, ofte sarkastiske Form stak af mod de ældre Profeters Højtidelighed og tog de Unge med Storm. Men ogsaa mig tog han sig af, tog mig paa Skødet, før Mødet begyndte, og tegnede med venstre Haand (den højre var »vissen«) mærkelige Figurer paa Papiret, som han brugte til at fylde ogsaa min Hjerne med ny Ideer. Jeg husker f. Ex., at han tegnede Ludvig d. 14.'s, Ludvig d. 15.'s og Ludvig d. 16.'s Kranier inden i hinanden for at anskueliggøre, hvad Slægts-Degeneration vil sige. Det var næppe særlig videnskabeligt, men det var noget, som »blev siddende«. Naar saa hans Foredrag begyndte, fik jeg Lov at ligge paa en af Dyngerne af Overtøj paa Bordene mellem Tilhørerne, hvor jeg lyttede begærligt til hans Skildringer af Livet i Naturen og af fremmede Folks Sæder og Skikke. Det var let at mærke, at han fandt den fyenske Horisont noget snæver; den trængte til friske Pust udefra og til en Indsprøjtning af usødet jydsk Realisme. Men inden han fik sluttet, havde Naturen som Regel krævet sin Ret. Jeg var falden i Søvn i Tøjbunken og blev baaret ind i Seng. Andresen udgav siden en geografisk og naturhistorisk Sangbog med mange nye Sange i. Den er vist desværre forlængst glemt.

Nu var jeg ogsaa begyndt at læse, og det betød, at nye Verden er lukkede sig op. Først Romantikerne, der passede bedst til min hele Indstilling til Livet. Men en Formiddag, da mine Forældre var i Kirke, fandt jeg paa en Hylde »Folkelæsning«s Udgave af »Jeppe paa Bjerget«. Frihedsstøtten var aftegnet paa Bindet, og paa det brune Papir var der en Fedtplet. Jeg havde netop Halsbrynde den Dag, og siden faar jeg altid lidt af den samme Fornemmelse, naar jeg ser Titelbladet paa en af Folkelæsnings Bøger med den samme Tegning. Men jeg læste strax »Jeppe« og morede mig saa kongeligt, at jeg hurtigst mulig maatte ned og læse den højt for mine Mostre. Siden læste jeg *Holbergs* Komedier igennem mindst en Gang om Aaret, sikkert en ypperlig Modvægt mod alt det sværmeriske og usunde i min Natur.

Men jeg er nu naaet til et Vendepunkt i mit Liv, det 8. Aar, hvor Indtrykkene bliver saa mangfoldige og brogede, at Tanken om at skildre dem overvælder mig.

Hj. Gammelgaard.

Aristippos saa engang Diogenes selv gøre de Grøntsager i Stand, han skulde spise, og hviskede til ham: »Hvis du havde forstaaet dig paa at dyrke Kong Denises, havde du ikke behøvet at vaske Grøntsager.« Og hvis du,« hviskede Diogenes tilbage, »havde forstaaet dig paa at vaske Grøntsager, havde du ikke behøvet at dyrke Kong Denises.«

(Romersk Historie fra *Jens Kruuse*: Humorister. 1944. Tegning af *Carl Jensen*.)

Fritz Winkler: Isbjørnen.

FREDSMÅLENE AF FRODE KRISTENSEN

Menneskene spør, men Vorherre rå'er«, sagde de gamle, i erkendelse af, at fremtiden er hyllet i tåger, som er uigennemtrængelige for det menneskelige øje. Har dette gyldighed for menneskelige forhold i almindelighed og i »normale« tider, så har det dobbelt gyldighed i vor samtid, da storpolitiske kræfter hvirvler rundt med nationers skæbner, som efterårsstormene fejer rundt med løvet på gader og veje.

Medens jeg skriver dette, har jeg haft en lille djævel til at sidde på stoleryggen og hviske mig i øret: »Menneskene spør . . .«, og det kan være nyttigt, at læse af dette og andre skrivelser om efterkrigstiden allierer sig med samme lille djævel. Vi ved nemlig uendelig lidt om de faktorer, som får indflydelse på fremtiden. Under normale forhold kan vi skaffe os megen viden om de økonomiske og tekniske faktorer, som er grundlaget for menneskenes liv, og deraf drage en del slutninger. Men også på dette område er vi for øjeblikket ilde stillet. Kun visse givne træk vil kunne tegnes op. I det følgende vil jeg da også væsentligst holde mig til de udtalelser, som er fremført af mænd på de mest indflydelsesrige poster i verden. Når en del af disse udtalelser efter krigen vil vise sig uholdbare, beror det ikke på, at disse mænd er mindre oprigtige og sandfærdige end andre dødelige, de er måske snarere det modsatte, men på, at selv de stærkeste mænd må krydse deres statskibe rundt mellem farlige skær og tage hensyn til vind og strøm. Under hændelsernes udvikling forandres magtbalancen mellem staterne, og den kurs, som var den rette i går, må ændres i dag og måske lægges helt om i morgen.

Hvad aksemagternes fredsmål angår, har vi fået god underretning gennem vore dagblade. Særlig i årene 1940 og 1941 flød kilderne rigeligt. Siden den tid er de tørret mere og mere ind, hvad nu årsagen kan være. Men det må formodes, at planerne om nyordningen efter krigen stadig står ved magt og vil blive virkeliggjort, når krigen er vundet.

Selv om de tyske fredsmål er kendte, kan det måske alligevel være på sin plads at gengive enkelte autoritære udtalelser til støtte for hukommelsen.

Hovedtrækkene i fredsmålene tegnedes klart i *tremagtspagten* mellem Tyskland, Italien og Japan af september 1940. Japan erkendte Tysklands og Italiens førerskab i nyordningen af Europa, og omvendt erkendte disse stater Japan som førerlandet i Størøstasien. Mellem disse storrum erkendtes det russiske storrum under venskabelig sovjetledelse.

Enkeltheder i ordningen trådte klarere frem i forvaltningen af de lande og folk, som blev indlemmet i storrummet. Det drejede sig om, som rigsøkonomiminister *Funk*

klarlagde det i en tale den 25. November 1940, at garantere et maksimum af økonomisk tryghed for Stortyskland og et maksimum af forbrug for det tyske folk. Et middel hertil var »strukturændring« for de i storrummet indlemmede lande. Herved skulde de give afkald på at drive selvstændig handelspolitik og i stedet tilpasse næringslivet efter den tyske planøkonomi, hvorved Berlin skulde være fælles clearing-central for alle lande.

I en samtale med udenlandske pressemænd, refereret i Berlingske Tidende 9. Marts 1941, talte rigsminister dr. Gøbbels om det nye Europa. Han imødeså en tilstand, hvor Tyskland var kurator for de andre nationer, så »et vink fra Berlin« vilde være tilstrækkeligt til at skabe orden. Tyskland vilde en ordning af Europa, hvorefter afgørende områder af staternes liv skulde ind under den tyske fællesledelse, nemlig det økonomiske, det pengepolitiske, det militærpolitiske og det udenrigspolitiske. Derudover skulde enhver stat kunne bære sig ad, som den lystede. »Når blot en agrarstat i Europa holder sig til disse principper og iøvrigt leverer sine produkter til Tyskland, samt efter rimelighed køber tyske industrivarer, er alt i orden. Naturligvis kan det ikke være meningen, at agrarstater skal grundlægge store nye industrier for at konkurrere med Tyskland.« Til gengæld vil Tyskland så i stedet være de andre folks kurator, der varetager deres interesser.

Man vil ikke med rette kunne klage over uklarhed i fredsmålene, som de er stillet op fra tysk side. Det samme gælder med hensyn til Italien. Men efter at Italien har svigtet tremagtspagten, kan man vist lade dette land ude af betragtning. For Storoøstasien har japanerne opstillet nyordningsplaner, som nogenlunde svarer til de tyske for Europas vedkommende.

Kun på ét punkt rummer de fredsmål, som Tysklands fjender har opstillet, en tilsvarende klarhed: de tilstræber en absolut tilintetgørelse af hitlervældet. På det område hersker der, efter alt hvad vi har kunnet få at vide, hverken tvivl eller uenighed. Men så snart det drejer sig om ordningen af Europa og den øvrige verden efter krigen, er der megen uklarhed. Tysklands fjender arbejder åbenbart efter den parole, at man bør skyde bjørnen, inden man sælger skindet. Betydelige afvigelser i opfattelser og interesser vedrørende verdens nyordning gør sig gældende hos de tre store af »de forenede nationer«.

Af størst interesse for bedømmelse af de angelsaksiske magters fredsmål er *Atlantehavsdeklarationen* af august 1941, som England og U. S. A. var enige om. Dens punkter er følgende — i lidt forkortet form:

1. De ønsker ingen territoriale eller andre udvidelser.
2. De ønsker ikke gennemført territoriale ændringer noget steds, som ikke stemmer med de pågældende folks ønsker.

3. De respekterer alle folks ret til selv at vælge den regeringsform, de vil leve under, og de ønsker, at de folk, som med vold er blevet berøvet deres suveræne rettigheder og selvstyre, skal have disse goder tilbage.
4. De vil tilstræbe en ordening, som giver alle stater, store og små, sejrherre og besejrede, lige vilkår for deres handel og lige adgang til at forsyne sig med de råstoffer, deres næringsliv behøver.
5. På det økonomiske område ønsker de det mest vidtgående samarbejde mellem alle nationer, for at sikre bedre arbejdsvilkår, økonomisk fremgang og social tryghed.
6. Efter sejren håber de på en fred, der vil give alle folk mulighed for at leve trygt indenfor deres egne grænser, og som vil give sikkerhed for, at alle mennesker i alle lande kan leve deres liv fri for frygt og nød.
7. Freden bør give alle mennesker mulighed for frit at færdes over havene.
8. De er af den opfattelse, at alle nationer, såvel af realistiske som af moralske grunde, må søge at nå frem til at give afkald på anvendelse af vold. Ingen fremtidig fred vil kunne opretholdes, hvis oprustning fortsat kan drives af nationer, som truer andre nationer med angreb. Derfor er de af den mening, at sådanne nationer må afvæbnes, og at der må oprettes et mere omfattende system til almindelig sikkerhed. Ligeledes vil de fremme alle foranstaltninger, som kan hjælpe til at lette rustningsbyrderne for de folk, der holder af freden.

Så vidt Atlanterhavsdeklarationen. I september 1941 sluttede Rusland sig officielt til dens principper.

Det vil bemærkes, at deklARATIONEN ikke siger, sådan og sådan *skal* det blive. Udtrykkene er forsigtige: man tilstræber; man er af den mening, at det bør være sådan og sådan. Det er udtryk for statsformer, hvor magtudøverne skiftes ud den dag, da de ikke har folkefertallets tillid, eller dette folkefertal ønsker andre personer på kommandoposterne. Det er også udtryk for, hvor umuligt det er for nogen at sige noget bestemt om fremtiden, når der må tages hensyn til modstridende faktorer.

Nogle ting er dog værd at lægge mærke til. Der er først og fremmest det, som Mr. Churchill ved flere lejligheder har fremhævet, at man ikke på nogen måde tilsigter at ødelægge tysk handel og næringsliv eller knuge det tyske folk ned i armod. Hvis krigshandlingerne i større omfang kommer til at gå ind over Tysklands grænser, vil Tyskland dog lige så lidt som andre lande, hvor krigshandlinger foregår, kunne slippe skadesløs fra begivenhederne. Af stor interesse er det at konstatere, at marskal Stalin indtager samme standpunkt som Churchill. I november 1942 fremsatte Stalin en klar udtalelse om denne sag. Han sagde: »Vi for vor part tynges ikke af problemet at

ødelægge Tyskland, for det er lige så umuligt at ødelægge Tyskland som at ødelægge Sovjetunionen. Men det er muligt, og det er nødvendigt at ødelægge Hitlerstaten, og dette er vort første mål. Vort mål er ikke at ødelægge al væbnet magt i Tyskland, for dette er umuligt, men vort andet mål er at ødelægge Hitlerarméen.« I tilfælde af, at de forenede nationer sejrer, synes der således ikke at blive tale om gengældelsespolitik mod det tyske folk.

Der er grund til at lægge betydelig vægt på Atlanterhavsdeklarationen. Altså hvis de forenede nationer går sejrende ud af krigen. De tanker, deklarationen indeholder, er kun i ringe grad præget af krigens propagandabehov. Det er gamle tanker, stærkt diskuteret i mellemkrigstiden, tanker som antyder de eneste antagelige veje frem til en tåleligere verdensordning, og tanker som i de sidste årtier har vundet megen udbredelse, først og fremmest i de angelsaksiske lande, men også i videre kredse.

En ny ting er dog kommen med, nemlig tanken om, at menneskene skal kunne leve deres liv *fri for nød*. I flere lande var man allerede før krigen nået langt frem mod dette mål. Det er jo en gammel socialdemokratisk tanke. Men nu menes det, særlig i U. S. A., at produktionsevnen er blevet så stor, at samfundet kan yde alle, uanset deres modydelse, en sådan behovsdækning, at de kan leve fri for nød.

I nogle lande vil det af både politiske og rent materielle grunde endnu være svært at praktisere tanken, fordi produktionen og produktionsevnen endnu er for ringe. Men at det er stillet op som et forpligtende mål, det er af stor betydning. Kravet om at være fri for nød vil blive rejst og blive fastholdt af de brede befolkningslag i alle fremskredne lande, indtil de er opfyldt.

I U. S. A. fik denne tanke en bredere udformning i præsident *Roosevelts* budskab til kongressen i oktober 1942. Heri hævder han, at enhver ny menneskerettighedernes erklæring, enhver moderne fortolkning af frihed i *The United States of America* måtte omfatte:

Ret til nyttigt og skabende arbejde for alle i arbejdsdygtig alder.

Ret til rimelig løn, stor nok til at skaffe det nødvendige til livets ophold og et vist velvære, til gengæld for arbejde, tjenester eller andre socialt værdifulde ydelser.

Ret til tilstrækkelig føde, klæder, bolig og sygepleje.

Ret til tryghed, med frihed for frygt for alderdom, fattigdom, sygdom, arbejdsløshed, ulykkestilfælde og afhængighed.

Ret til at leve under en samfundsordning, som er fri for arbejdstvang, fri for individuelle ansvarsløse kraftkoncentrationer, fri for enevældige sociale myndigheder og uregulerede monopoler.

I og for sig er det ikke andet end gamle socialdemokratiske reformkrav. Men det

er af en umådelig betydning, at de er ført offentligt frem af ledende mænd i verdens førende industristater, at de dér diskuteres af hele befolkningen og sikkert godkendes af flertallet. Disse reformkrav vil ikke blot i Amerika, men i alle moderne lande komme til at præge efterkrigstiden.

I de forenede nationers lejr er man fuldt klar over, at kravet om at være fri for nød — og frygt — *ikke* kan opfyldes på tilfredsstillende måde af det enkelte land isoleret. Intet land, og navnlig ikke de små lande, kan nå en rimelig grad af økonomisk velstand uden et omfattende internationalt samarbejde, uden stærkt udviklet international arbejdsdeling.

På længere sigt er dette det mest opmuntrende ved det hele: Det centrale i de forenede nationers fredsmål, som de er opstillet i Atlanterhavsdeklarationen og antydet ved andre lejligheder, er netop respekten for de enkelte nationaliteter, ønsket om lige vilkår for nationernes udenrigshandel og det mest vidtgående økonomiske samarbejde for at sikre de bedst mulige levevilkår for folkene.

Det er en frugtbar internationalisme, som her kommer frem. Det er et udtryk for viljen til at komme bort fra den paradoksale tilstand i mellemkrigstiden. Den tekniske og økonomiske udvikling gik da med syvmileskridt i retning af at gøre staterne mere og mere afhængige af hverandre. Den svære økonomiske depression fra slutningen af 20-erne var verdensomfattende og kunde kun bekæmpes virkelig effektivt gennem internationalt samarbejde. I stedet for slog nationerne ind på nationale afspærringsforanstaltninger, for at frigøre sig fra international afhængighed og klare sig selv på bedste måde. Alt sammen noget som var med at berede jordbunden for krig.

Et udvidet og stabilt internationalt økonomisk samarbejde forudsætter, at spørgsmålet om international sikkerhed løses nogenlunde tilfredsstillende. Verdens internationale politiske organisering er stadig den mest påtrængende opgave. Hvis der hersker international politisk utryghed, som tilfældet var i 30-erne, kan det internationale økonomiske samarbejde ikke trives, tværtimod. Så vil hver enkelt nation, drevet af sin selvopholdelsesdrift, trække sig ind bag sine grænser, spærre disse med pigtråd, kanoner og svæveballoner og føre en kras national selvforsyningspolitik, med national planøkonomi og hvad dertil hører. På den måde kan ønsker om fortsatte økonomiske og sociale fremskridt ikke virkeliggøres. Udbygningen af en international statslig organisation til sikring af fred i verden er derfor et hovedspørgsmål.

Ledende angelsaksiske statsmænd har gang på gang peget på, at den idé, der viser frem til en for alle parter rimelig løsning, er internationalismens idé, som efter forrige verdenskrig fandt udtryk i Folkeforbundet og Den internationale arbejdsorganisation.

Folkeforbundet glippede på grund af brist i dets organisation og brist på international solidaritet mellem staterne. Den alvorligste brist ved Folkeforbundet var dog

ganske simpelt dette, at verdens to største magter, De forenede stater i Amerika og Sovjetunionen i Europa-Asien, holdt sig udenfor. Så kunde organisationen ikke løse sin opgave.

Selv om de forenede nationers ledende mænd ikke på forhånd har villet binde sig til bestemte løsninger, har meningen ikke været til at tage fejl af. I sin tale den 21. marts 1943 antydede Churchill de linjer, som man måtte kunne samles om. Ledelsen indenfor den ny internationale organisation skulde ligge hos de fire store blandt de forenede nationer: De forenede stater, Rusland, Det britiske statsforbund og Kina. Men Churchill understregede, ligesom andre angelsaksiske statsmænd tidligere havde gjort det, at der ved siden af de store magter burde findes et vist antal statsgrupper eller forbund af mindre stater, som skulde kunne komme til orde gennem egne repræsentanter, og det hele skulde udgøre et råd af store stater og statsgrupper.

Nu i eftersommeren 1944 har repræsentanter for de fire lige nævnte stormagter været samlede i *Dumbarton Oaks* i Amerika til lange forhandlinger om den nye internationale organisation. De fire store er blevet enige om hovedtrækkene. Mange vigtige enkeltheder er dog så vidt vides uafgjorte endnu, da dette skrives i slutningen af oktober 1944. Planerne går ud på følgende:

Den nye internationale organisation skal hedde *De forenede nationer*. Det ligger i navnet, at den nye organisation skal være en fortsættelse af samarbejdet mellem de under krigen forenede nationer, og disse nationer går ud fra, at de vil vinde krigen.

Formålet med organisationen, udtales det, er fred og sikkerhed mellem nationerne og dermed gode vilkår for det internationale samarbejde. Enhver fredselskende stat kan blive medlem af organisationen, og der skal være lige ret for medlemmene.

Organisationen skal virke gennem følgende institutioner:

1. *Plenarforsamlingen*, hvori alle medlemmer har sæde. Denne forsamling er et forum, hvor internationale problemer kan drøftes; dens opgave er først og fremmest at være rådgivende.
2. *Sikkerhedsrådet*. Dette skal bestå af 11 medlemmer, af hvilke De forenede stater, Rusland, England, Kina og Frankrig skal være varige medlemmer. De øvrige medlemmer vælges af plenarforsamlingen og har sæde i rådet for to år af gangen.
3. En *international domstol*.

I Sikkerhedsrådet er den internationale organisations hele magt og myndighed samlet. Det har ansvaret for fred og sikkerhed i verden. Det skal undersøge ethvert spørgsmål, som kan befrygtes at ville føre til gnidninger eller konflikter mellem nationerne. Og til at løse tvister mellem nationerne må det bruge de midler, som måtte være mest hensigtsmæssige: diplomatiske, økonomiske, militære.

Det antages, at medlemsstaterne skal opretholde visse militære styrker. Regionale

aftaler eller forbund mellem medlemsstaterne er tilladt, når de holdes indenfor de rammer, organisationen fastsætter.

Sikkerhedsrådet skal have et sekretariat med en stor stab af sagkyndige til sin rådighed, ligesom Folkeforbundet havde det.

Sammenligner man den nye organisation med det gamle Folkeforbund, er to forskellige fremtrædende.

For det første: Den nye organisation får i Sikkerhedsrådet samlet al magt og myndighed på en måde, som giver styrke og handleevne, og dette råd vil have umådelige magtmidler til disposition.

For det andet: De små stater får en yderst beskedne plads. De får næsten ingen indflydelse. Al magt og indflydelse samles i hænderne på stormagterne, som også er de eneste, der kan præstere den militære magt, som under alle forhold skulde være i stand til at sikre mod voldelige overgreb fra enkelte staters side.

Det bliver en verdensorden, hvorunder stormagterne har ledelsen. Den kan være bedre end en verdensorden, hvor småstaterne har mere at skulle sige, men ikke formår at udrette noget reelt for fredens bevarelse. Og den vil være at foretrække fremfor en tilstand uden international organisation. Under en sådan tilstand ligger al magt over krig og fred også udelukkende i stormagternes hænder, men mere tilfældigt og ansvarløst, på en måde så den stærkeres ret gælder helt uden skranker.

Den nye organisation indeholder ting, som giver mulighed for den internationale retsudvikling, som er det, der foreløbig trænges hårdest til i verden. Den uhyre magtkoncentration hos Sikkerhedsrådet — i forbindelse med en international domstolsinstitution — skulde give mulighed for en lang fredsperiode. Hvor effektiv organisationen bliver og hvor lang fredsperioden bliver, det afhænger til syvende og sidst af, hvor længe og hvor godt de fem stormagter, først og fremmest De forenede stater, Rusland og England, kan holde sammen og arbejde sammen. Bryder blot en af mammutstaterne De forenede stater eller Rusland ud, så er organisationen svækket og verdensfreden i alvorlig fare. Det vil nok blive det politisk skolede Englands hovedopgave at formidle og afbalancere dette samarbejde. Altså hvis de forenede nationer vinder krigen.

Vældige krige hænger tit sammen med, at dybtgående forandringer i samfundsforholdene baner sig vej frem. Store forandringer i staternes indre forhold og måske særlig i deres forhold til hinanden vil formodentlig også følge efter denne krig. Der vil sikkert komme store vanskeligheder gennem mange år, især for de små stater. Men de vil forhåbentlig følges af forandringer, som betyder værdifulde fremskridt i menneskenes og nationernes samliv. Her vender jeg så tilbage til de gamles ord: Menneskene spår Og inden man sælger skindet, skal man se at få bjørnen skudt.

Frode Kristensen.

Ib Spang Olsen: Tegning. (Fra »Vild Hvede«. 1944.)

JAN FRIDEGARD AF JØRGEN CLAUDI

»Den, som kommer nedenfra, skal leve
livet minst to ganger for å slippe igjen-
nem.« (Aksel Sandemose).

Den moderne svenske Litteratur dominerer i disse Aar helt vor Oversættelses-Bogflod. Det skyldes selvfølgelig først og fremmest Forholdene, men det er dog samtidig saa lykkeligt, at den svenske Litteratur netop i det sidste Aarti har været usædvanlig rig paa selvstændige, originale og meningsfulde Forfattere, der nok var værd at stifte Bekendtskab med — ogsaa i en mindre »tillukket« Tid. De kommer til os, alle disse gode svenske Forfattere, med al det Fremmedartedes Charme over sig — det er dog et andet Land, de skriver om, med andre Forhold og maaske især med en større, rigere Natur — og dog er det os selv, vi møder i deres Bøger, den samme Mentalitet, den samme Opfattelse af de fundamentale Livsforhold, der efter vor Mening er nødvendige for en menneskeværdig Tilværelse.

Det 20. Aarhundredes Litteratur har været rig paa litterære »Skoler« og Moderetninger af større eller mindre Betydning, men mon ikke de allerfleste kan blive enige om, at Arbejderklassens Indtrængen i Litteraturen — som Emne og Motiv og navnlig som udøvende Kunstnere — har været Aarhundredets største litterære Gevinst? Intetsteds har det været saa tydeligt som i Sverige, hvor Mellemløstiden har set en lang Række værdifulde Forfattere dukke frem fra hidtil nærmest stumme Folkedyb, Forfattere, der ikke alene bragte nyt Stof frem, men som ogsaa, hvad der er det mest forbløffende ved dem, som Ordkunstnere krævede en Plads i allerførste Række. For den, der troede, at kunstnerisk Skaben krævede akademisk Uddannelse eller mindst Studentereksamen, maa disse Autodidakter, de selvlærte Landarbejder- og Arbejdersønners himmelstormende Flugt have været et forbløffende Syn. *Eyvind Johnson, Wilhelm Moberg, Harry Martinson* — for blot at nævne enkelte. En særlig interessant Gruppe indenfor den svenske Arbejderdigtning er dog *Statarlitteraturen*, først fordi den har aabenbaret Sverige og Norden en helt ny Samfundsklasse, hvis Eksistens før var saa godt som ukendt, dernæst ved dens litterære Kvalitet. — Men vi maa først hellere sige lidt om selve Begrebet Statar, for selv om dette sociale Lag ikke mere burde være os helt ukendt, kan dog nogle faa konkrete Oplysninger sikkert være nødvendige.

Forsøger vi at finde en dansk Benævnelse for »Statar«, melder Ordet Landarbejder sig usøgt. Og dog dækker det ikke helt paa Grund af de ganske særegne Forhold, hvorunder denne svenske Samfundsklasse, der i Dag beregnes til at omfatte en kvart Million Mennesker, lever.

Som herhjemme medførte Situationen paa det internationale Kommarked i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede ogsaa i Sverige en fuldstændig Revolution af Landbrugsdriften. Man maatte lægge Vægten paa et mere intensivt Kvæghold for at klare sig i Konkurrencen, og paa de store Godser, hvorpaa Syd- og Mellemsverige siden Enevælden var saa rigt, førte dette igen til en Nedlæggelse af de talrige, mere eller mindre selvstændige, men nu urentable Husmandsbrug og en Koncentration af Arbejdskraften til Godsets nærmeste Omgivelser. Driften paa Storlandbrugene saa at sige industrialiseredes, centraliseredes, der skabtes en stor ejendomsløs Arbejderklasse, der arbejdede direkte under Godset og fik anvist Boliger paa selve Godset i store Kaserne, de saakaldte »Statlænger«, »liggende Skyskrabere«, og som blev lønnet dels med Kontanter, dels med Naturalieydelse i Korn, Kartofler, Mel, Mælk, Brænde samt Husly.

I 1938 beregnedes Lønnen for en Statar i Gennemsnit at være 1462 Kr. om Aaret for de lavestlønnede (kontant 770, i Naturalier 692 Kr.), 1792 Kr. for de højestlønnede. *Moa Martinson* oplyser i sin selvbiografiske Roman »Mor gifter sig«, at hendes Stedfar omkring Aar 1900 »tog Stat« til en Løn af 150 Kr. kontant aarligt, *Ivar Lo-Johansson* ansætter (i et oplysende lille Skrift »Statarklassen i Sverige«, 1939), en Statars Løn i 1892 til Kr. 291,88 aarligt, iberegnet Naturalier! Naar man betænker, at Statarboligerne næsten altid var og er de rene Huller, efter moderne Skøn uegnede til Menneskebolig (se herom bl. a. *Ludvig Nordströms* Bog »Lort-Sverige« 1938), og at det næsten altid var underforstaaet i Mandens Kontrakt, at hans Kone skulde arbejde som Malkepige paa Gaarden, (hvorved Mulighederne for at opretholde et menneskeværdigt Familieliv for den ringe Indtægt jo betydeligt forringes!) ja, da faar man et svagt Begreb om, under hvor elendige Forhold denne store Samfunds-klasser har levet helt op til vore Dage. Intet alvorligt blev der gjort for at forbedre deres Kaar, og socialt var det dem umuligt selv at komme med Krav. Organisationsretten var dem længe nægtet, og et Forsøg paa at tiltvinge sig den ved en Storstrejke i 1907 blev kvalt ved Hjælp af indforskrevet polsk Arbejdskraft. (Lo-Johanssons Noveller »Statame« giver nogle uforglemmelige Billeder fra denne Kamp.)

Det er nødvendigt saa tilpas udførligt at skildre den økonomiske Stilling, dels fordi den giver Baggrunden for Miljøet ogsaa i alle *Jan Fridegårds* Bøger, dels fordi det er med den i Tankerne, at man maa maale Storheden af den Indsats, som de tre »Statar-Digtere« — *Ivar-Lo-Johansson*, *Moa Martinson* og *Jan Fridegård* — har gjort. De har givet et hidtil umælende Folkelag Stemme, de har gennem deres Bøger skabt det brede Kendskab, som er nødvendigt, før gennemgribende Reform kan ske. (Hvor nødvendigt det var, ser man bedst deraf, at da *Lo-Johansson* i 1933 udgav sin første store Statarroman »Godnatt, jord«, nægtede baade kyndige og kloge

Folk paa det bestemteste, at svenske »Bønder« kunde være saadan; en fundamental Misforstaaelse, vidnende om den største Uvidenhed, overhovedet at forveksle de jordløse Statare med Bønder!) — Det, disse Forfattere har skabt, er virkelig *social Litteratur*, Bøger af væsentlig Betydning for Samfundslivet.

Og man tænker med Undren paa den Karakterstyrke, den stædige Livskraft, den ukuelige Skabertrang, disse tre Digtere maa være i Besiddelse af. De kommer alle selv fra det aandelige Mørke, der maa kendetegne Statarklassen — hvor kan det være anderledes under saadanne Levevilkaar? — de har kun faaet den aller ringeste Skoleuddannelse og altid maattet kæmpe haardt for Føden ved legemligt Arbejde, og dog har de haft Kraft til at blive de betydelige, egenartede Kunstnere, de nu er. — Og hvor forskellige er de ikke! *Ivar Lo-Johansson*, den brede, naturalistiske Skribent, der maler store Billeder med en usvigelig, minutiøs Sikkerhed og Viden, Klassens Historieskriver saa at sige. *Moa Martinson* — den lidt snakkesalige, men saa vidunderligt varmhjertede og kloge Kvinde, der paa bedste Selma Lagerlöf-Manér fortæller det ene dejlige Eventyr efter det andet, men som pludselig kan svinge sig op til den store, følte, sociale Indignation. Og *Jan Fridegård* — Kunstneren fremfor nogen, en Ordets virtuose Mester, i Virkninger den »krasseste« af Trekløveret, subjektiv hvor Lo-Johansson er kollektiv, sjælfuld (det er et fælt Ord, men prøv at glemme dets vamløse Bismag!), hvor denne er mere materialistisk.

*

Om Fridegårds Levned skal der ikke siges mange Ord — i sit Billede af Fattigdom, Nød og Kamp ligner det alle andre svenske Arbejderskribenters, og herom læser man allerbedst i den vidunderlige Samling *Selvbiografier*, der under Titlen »*Ansikten*« blev udgivet i 1932. Det væsentligste af hans Liv findes i hans Bøger. Han blev født i 1897 i en Statarfamilie, fik en ofte afbrudt, meget mangelfuld Folkeskolegang og kom tidligt ud at tjene. Lod sig hverve til Hæren i 1915, senere ansat ved de Stockholmske Sporveje. Derefter Forsikringsagent, Kommis m. m. Aabnede i 1930 et lille snusket Antikvariat i en Sidegade, gik konkurs, arbejdsløs 1934. — Debuterede med den svage og nu glemte Digtsamling »*Den svarta lutan*« 1931, første Roman »*En natt i juli*« 1933 (overs. til Dansk).

»*En natt i juli*« angiver straks Miljøet i hele Fridegårds Produktion. Med den største Sikkerhed og Ægthed skildrer han i en knap og lakonisk Stil Statarnes graa og slidsomme Liv, Fattigdommen, saavel den materielle som den aandelige, hvor det eneste Haab er, at man ved at flytte til en anden Plads maaske kan faa det en Smule bedre — et oftest forfængeligt Haab. Handlingen i den ellers ret svage Bog har kun ringe Interesse udover, at den giver en Skitse af den særlige Menneske-

type, der gaar igen i de fleste af Fridegårds Bøger. Hans Hovedperson, hvadenten han som her hedder Johan From eller senere Lars Hård, Mörk eller Stolt, er næsten altid en ung Statarkarl paa Spring til selv »at tage Stat«, som Forskrivningen til den livslange Fattigdom kaldes. Men han føler en indre Uro, en utilfredsstillet Længsel mod noget større, bedre, friere, noget udover sit knugende Miljø. Det er denne Spænding mellem Længslen, de stækkede og hæmmede Evner og Omgivelsernes Tryk, der giver Fridegårds Personer det tragiske Perspektiv og den fortættede dramatiske Kraft.

I 1935 udsendte Fridegård første Del af sit hidtidige Hovedværk, Trilogien om Lars Hård — »Jag, Lars Hård« —, og dermed begyndte den ulyksalige og i al sin Uforstand saa ondsindede Strid, der skulde gøre Fridegårds Navn til et af de mest omstridte og forkætrede i moderne svensk Litteratur (ved Siden af Agnes v. Krusenstjernas, Aristokratiets Skildrer!).

Prompte faldt omtrent samtlige svenske Kritikere, assisteret af en Mængde »Far til opvoksende Døtre« og lignende anonyme Avisindsendere, over ham med et Raseri, der kunde synes en ædlere Sag værdig. Skældsord af den Art, som kun Litteraturkritikere blandt alle dødelige kan tillade sig uden at blive hængt op for Injurier, svirrede den ulykkelige om Hovedet: Sjoover, liderlige Karl, Soldatermentalitet i dens mest kompakte Svinskhed, Bundrekord i sjælelig Raahed. Ja, Striden blev endog ført helt op paa Prædikestolen! Trods Kløene fortsatte Fridegård dog ufortrødent, i 1936 kom Fortsættelsen »Tack för himlastegen«, hilst med et lignende Ramaskrig, og kort efter sidste Bind af den egentlige Serie »Barmhärtighet«, modtaget med mere behersket Rædsel. (Hele Serien findes nu oversat til Dansk.)

Lars Hård er en ung Statarkarl, en skidt Knægt, der efter at have gjort sig umulig paa alle Arbejdspladser i Byen gaar hjemme og falder sine gamle Forældre, slidsomme Statare til Byrde. Han er arbejdsu villig, fræk, storsnudet, trodsig, asocial, kynisk og kold. Han har den Sommer noget Smaajaskeri for med tre Overklassepiger, som leger Gartnere paa Godset, men Skæbnen indhenter ham i Form af et Krav paa Alimentsbidrag til et Barn, som han positivt ved, han ikke kan være Far til. Men intet hjælper; han maa vandre i Arbejdshus, da han ikke kan betale. Han flygter derfra efter en Strid med en Vogter, der endte med et Slag med en Sten, fanges selvfølgelig, faar Tugthusstraf og vender endelig paany hjem til sine aldrende Forældre. Han plejer Moderen, da hun ligger og skal dø, og finder endelig en vis Ro ved en Statarpiges Kærlighed.

Dette er Handlingsskelettet i Fortællingen om Lars Hård, og rent kunstnerisk kan man indskrænke sig til at fastslaa, at Fridegård skriver et Svensk af en saadan Skønhed, som kun de faa udvalgte formaar — en Stil, som i sin Faamæthed, sin

Lakonisme rummer en bunden Varme, der især i de dejlige, poetiske Naturbilleder kan finde de smukkeste Udtryk. Han besidder et barskt Lune, en ubønhørlig Selvironi, som gør Lars Hård til en af de mest fængslende og individuelle af alle »Proletarhelte«. Og han ejer en dyb menneskeskildrende Evne, ikke blot i den taarnhøje Hovedfigur, men ogsaa i Skildringen af Moderen i »Barmhærtighed« og mange andre Bipersoner.

Men hvad var saa Aarsagen til den Storm, Bogen rejste? Dybest set var det vel Afsløringerne af Forholdene indenfor Arbejdshus, Tugthus og Børneværn. Det er heller ikke milde Ting, den beretter, men nogen underbygget Indvending mod dens Sandfærdighed er endnu ikke fremkommet.

Det var dog især Hovedpersonen, man faldt over — en saa udelig og raa Lømmel havde ingen Hjemret i Litteraturen. Nu vil der vel altid kunne strides om, hvorvidt moralske Normer har nogensomhelst Ret i en kunstnerisk fuldt forsvarelig Bog. Det skal villigt indrømmes, at Lars Hård ikke er umiddelbart sympatisk, Forfatteren lægger sandelig heller ikke selv Fingrene imellem i Skildringen af ham. Der er det særegne ved denne Bog — som ved flere andre af Fridegårds Bøger — at der altid er to anklagede i hans Romaner, Samfundet og Helten selv. Dette redder ham fra den Sort-og-Hvidt-Maling, den Opdeling af Menneskene i Engle og Djævel, som ikke alene skæmmer mange Lohse-Bøger, men ogsaa mange Arbejderromaner. Men Fridegårds hvasse Kritikere har ikke forsøgt eller villet se bagom Lars Hårds Maske. For han er oprindelig en Lars Veg. Et følsomt, kærligheds- og kundskabs-tørstende Sind, som af Omgivelsernes Uforstand, Mangel paa Forstaaelse og Opmuntring og aandelig Næring i det hele taget har maattet bygge en Skal af Kynisme og Raahed op omkring sig for at beskytte sin Svaghed. Samfundet gjorde intet for at hjælpe ham, det vendte ham tværtimod Ryggen, sendte ham til Arbejdshus og Tugthus, som i Fridegårds Skildring er mere Forværrings- end Forbedringsanstalter. Derfor blev Lars Hård, som han blev. »Noget trak mig nedad med vældig Kraft, skønt jeg strakte Armene mod Himmelen«, tænker han i Arbejdshuset.

Men dette er det hjertegribende og forjættende ved denne Bog — Lars Hård kommer trods alt igennem Lidelserne uden at tage varig Skade paa sin Sjæl. Det er det, der gør denne Bog til en af de smukkeste og mest gribende menneskelige Bekendelser i moderne svensk Litteratur — det hører der ikke meget Mod til at sige nu, da alle, selv Fridegårds argeste Modstandere, nødtvungent maa indrømme det, men derfor er det lige sandt. Lars bliver aldrig helt knækket. En stædig Tro paa, at Livet er noget mere en Ondskab og Vold, lever altid i ham, han slipper aldrig helt Kontakten med denne anden Verden. Og lidt efter lidt lærer han at forstaa, at hans Maade at møde Verdens Haardhed paa heller ikke var den rette.

Fridegård lodder her dybere end de fleste andre sociale Forfattere, som ensidigt nøjes med at finde al Skylden for Individets Misdannelse hos Samfundet — han fratager saa sandt ikke Samfundet dets store Ansvar, men han fører Sonden helt i Bund og viser, at eftersom Samfundet bestaar af lutter Enkelt-Individer, kan det først for Alvor omdannes den Dag, Mennesket begynder med sig selv.

En ukonfessionel Religiositet gennemstrømmer Bogen, en Tro paa Altets, Menneskets Godhed trods alt, dobbelt smuk paa Baggrund af de Lidelser, Lars Hård uskyldigt og selvforskyldt maa gennemgaa: »Jeg betroede mig uden Forbehold til Haanden, der slog mig; jeg ved ikke, hvorfor jeg saa opad, men det gjorde jeg og sagde — du ved bedst, jeg skal ikke klage.«

Næsten smertefuldt skønt er det sidste Bind, hvor Lars vender hjem som den fortabte Søn. »Der var blot den Forskel paa mig og Bibelsønnen, at jeg ikke var Vogter, men et af Svinene,« siger han, og gennem Opdagelsen af Begrebet Barmhertighed som en Pligt ogsaa han har at udøve, vinder han frem til en Forsoning med Livet.

Det er denne Spændvidde, der placerer Bøgerne om Lars Hård saa højt blandt mange udmærkede svenske Arbejderskildringer — fra den haardeste sociale Anklage til den nænsomste Skildring af en Sjæls Forløsning.

Men den Forsoning, hvori Lars Hård-Bøgene munder ud, betyder dog ikke nogen slap Opgiven overfor Samfundets Brøst, tværtimod, — i de to efterfølgende Romaner, »Offer« (1937) og »Åran och hjältarna« (1938), viser Fridegård, at han stadig har sin fulde Kraft, sin dybe moralske Harme over Samfundets Misforhold i Behold.

I »Offer« er det Seksualproblemet, der skildres i stram kunstnerisk Forkortning. Spørgsmaalet om Retten til Fosterfordrivelse, naar Samfundet ikke giver Menneskene saadanne Kaar, at de kan forsvare at opdrage et Barn. »Enten maa Samfundet lære sine Medlemmer at undgaa Befrugtning eller ogsaa sætte dem i Stand til at forsørge deres Afkom. Saa simpel er Sagen.« Statarkarl Mörk, der i sin Stræben udover sit Miljø er havnet i et lille skummelt, rodet Antikvariat i en stockholmsk Sidegade, og Statarpigen Greta, der ogsaa har ladet sig lokke af Storbyens Glans og er blevet Servitrice, ejer ingen af disse Forudsætninger, og Resultatet maa derfor blive tragisk, Greta dør under en »Operation«.

»Offer« er en meget stærk Bog, og den vakte ikke mindre moralsk Forargelse end de foregaaende. Men en uvildig Bedømmer kan ikke nu komme til andet Resultat, end at Behandlingen af det dystre Emne trods sin Realisme dog er ligefrem

nænsom og forsigtig. Og skulde den Slags ikke kunne skildres i Litteraturen, naar det faar Lov at ske i Virkeligheden?

Men samtidig indeholder Bogen ogsaa det individuelle Opgør med Hovedpersonen Mörk, der af Sind er af samme Støbning som Lars Hård. Det gale ved dem som ved Dragonen Stolt i »Äran och hjältarna« er, at de betragter deres smaa personlige Ulykker som Verdens Midtpunkt. De mangler Evnen til Samfølelse, Solidaritet med deres egne. I deres næsten sygelige Jeg-Dyrkelse tror de sig hævet over alle andre Mennesker. Som et Symbol drager i »Offer« et stort Arbejdedemonstrationstog gennem Gaderne, mens Mörk nede i sin skumle Kælder kæmper fortvivlet og forgæves med sit lille lurvede Problem — et Demonstrationstog med vajende Faner paa March i Kampen for et bedre Samfund. Mörk staar udenfor, og først da han efter Grets Død og Forretningens Forlis vender tilbage til Landet som Arbejdskarl og tilfældigt kommer til den Eng, hvorfra hun stammede, bringer hans Sorg ham til at forstaa, at hans Problem kun er en lille Del af de kæmpende, lidende Arbejdermassers Kamp. Ved hendes Grav vokser en Ømhed frem i hans Sind for denne Pige, der ofrede sig for ham — en Kærlighed, som hans egoistiske Selvmedlidenhed før kvalte. Han overvinder sin Egoisme i sin Følelse for et andet Menneske, saa Bogen kan munde ud i de smukke Ord: »Han følte sin Kærlighed til hende vokse uendeligt og sprede sig til hendes Familie, til alt Hytternes Folk i dets daglige Møje med trofaste Øjne og barkede Næver, det store Arbejderfolk, som lever tungt og dør tyst.«

I »Äran och hjältarna« er det sine egne Erfaringer fra Tiden som hvertv Soldat, Fridegård levendegør. Det er blevet til det sikkerst haardeste Angreb i nordisk Litteratur paa Soldateraanden, som Fridegård fremstiller som en systematisk Ødelæggelse af al Menneskeværdighed og alle gode Instinkter i Mennesket.

Det er øjensynligt, at Fridegård indtil dette Tidspunkt hovedsagelig har skrevet paa selvoplevet Stof. Ja, i et Tillæg til Lars Hård-Serien »Här är min hand«, der kom i 1942, vedgaar han aabent, at Lars Hård og Jan Fridegård er en og samme Person, idet denne Bog skildrer Lars Hårds Vanskeligheder i de Aar, da han skriver Bøgerne om — Lars Hård.

En Fare for et Forfatterkab kan det Træk af overdreven Subjektivitet maaske være, der med denne Skriven-om-sig-selv let kommer ind i Skildringen. Men Fridegård ejer Evnen til at objektivisere sin egen Skæbne, se paa den udefra i dens større Sammenhæng med det Perspektiv, der er Forudsætningen for al sand Kunst.

Og i de senere Aar har Fridegård vist, at han ogsaa kan skrive udenfor sine personlige Erfaringers ellers Oplevelsers Grænser. I den store Roman »Trägudars land« (1940) er han ligesom saa mange andre svenske Forfattere i Krigsaarene

søgt tilbage i Tiden. Bogen, der er oversat til Dansk under den udvandede og banale Titel »De blev fri«, foregaar i Sveriges Vikingetid ved Overgangen til Kristendommen sker, saa man føler, at netop saadan maa de have været. Desuden smykkes den spændende Bog af de skønneste Skildringer af nordisk Natur under alle Aarets Tider — Fridegård er sikkert en af de allerbedste nulevende Naturskildrere i nordisk Litteratur. — Bogen ventes fortsat i dette Efteraar.

I »Torntuppen« (1941) har Fridegård fjernet sig endnu mere fra sine personlige Oplevelser, idet denne lille Roman om den gamle Soldat Froms mærkelige Hændelser paa Grænsen mellem Liv og Død stærkt nærmer sig gamle Dages naive og dog saa viise Folkeæventyr. Og dog gemmer denne stilfærdige og lunefyldte Fortælling ogsaa en klar og smuk Stillingtagen til den allermest aktuelle Virkelighed af 1941. Det er maaske ikke hans største eller mest opsigtsvækkende Bog, men det er sikkert den smukkeste og mest afklarede og beherskede i hans Produktion. Det er en fin lille Bog, som BOGKREDSEN's Medlemmer kan glæde sig til. Den udkommer i 1945 under Titlen *Taarnhanen* hos AOF. — — —

Ja, saa er vi ved Enden af Fridegårds hidtidige Produktion. Jeg har ikke her kunnet fortælle Alverden om Bøgerne eller Forfatteren. Forhaabentlig har en og anden gennem disse spredte Indtryk faaet Lyst til at stifte nærmere Bekendtskab med Fridegård. Man vil saa snart opdage, hvilken storartet Kunstner han er — og maaske endnu vigtigere: hvilket stort og godt Menneske, der gemmer sig bag Bøgerne. Naar man læser de sidste Linier i »Här är min hand«, saa føler man, at man ikke blot har gjort et værdifuldt litterært Bekendtskab, man har lært at elske en Broder, at forstaa, tilgive og højagte ham trods alt:

»Min inderste og knap bevidste Hensigt med at fortælle om mig selv har været at give Medmennesker, som er ude i haardt Vejr, Mod og Kraft til at kæmpe videre, til aldrig at give op. Jeg slap ikke Kontakten med Aanden i Djævelens Aar. — Og hvis man falder paa Vejen, saa kan man i det mindste falde i den Retning, man gaar.«

Jørgen Claudi.

MORTEN NIELSEN

* 30. Jan. 1922. — † 30. Aug. 1944.

RIGET AF TUSIND AAR

*Det Foraar var Feber og Kulde,
Skovenes Taagebræm
skjulte en Ondskab som luende
skulde sprænge sig frem.*

*Han skulde væge og bære —
engang havde nogen kaldt,
en Vished var kommet til ham.
Og nu var det den som forfaldt.*

*Vi andre blev hadske og blege
— Mænd paa atten Aar,
Krigere uden Vaaben
og saarede uden Saar.*

*Men hvirvlende Byger af Angstvejr,
Haab, der forgik, forgik,
sled i hans Hjerte som Hunde,
traf ham som Feberstik.*

*Ingen Veje ud . . .
Han mødte det Dag efter Dag
i Maskinernes jerngraa Lyde
og v o r e Ansigtsdrag.*

Det stod som en Tordnen i Luften,
 Støvlerne lød som Regn,
 stridt og usaligt og graat
 henover Vejen.

Hver Dag blev han jaget lidt mere,
 Verden blev mere tom
 og mere fuld af Død.
 Indtil Forløsningen kom.

Han havde talt med Kristus.
 »Tusindaarsriget skal komme.
 Aaret af Hævn og Rædsel
 er endelig omme.«

Hans Øjne blev mørke og lyse.
 »Jeg bringer jer det I søgte.
 I er fulde af Tvivl og Frygt.
 Der er ikke mere at frygte!«

»I Dag har jeg kysset hans Fødder.
 Frelseren vandrer i Staden.
 Han lagde sin Haand paa min Pande.
 Da sank jeg i Knæ paa Gaden.«

Een Gang — og paany bebudet:
 Tusindaarsrigets Komme.
 De troede ham ikke. Han skreg,
 og de skinnende Øjne blev tomme.

De tog forsigtigt omkring ham
 og følte hans Febers Varme.
 Og saa var der rolige Mænd,
 der greb om hans spinkle Arme.

*Men hans spændte Krop var ustyrlig,
og han skreg med en fremmed Stemme.
Han kaldtes ved Navn af nogen,
da de tøjred hans Arme med Remme.*

*Var det Gelsemane Have,
prisgivne Skumringssteder?
Han sparkede vildt, og de bandt
hans Ben med Remme af Læder.*

*Men han skreg, og han skreg igen,
og hans Øjne var kolde og tomme,
to blinkende Sprækkør af Glas
— Tusindaarsrigets Komme.*

*Der holdt en Bil, og de bar ham.
Han vred sig, og Ansigtet brændte.
Saa hørtes en Staldør smække,
og en Motor som dæmpet tændte.*

*Stille blev Bilsporet slettet
af Regn, der bar Duft af Vaar.
Det græd saa bittert om Huset
over Riget af tusind Aar.*

Morten Nielsen.

Storm P.: Han svømmede op ad Niagara paa en Krokodille.

(Fra Jens Kruuse: Humorister, 1944.)

VED DET LEVENDE ORDS JUBILÆUM

AF MØLLER NIELSEN

Man kan ikke sige Højskole uden ogsaa at sige »det levende Ord« — de to Ting hører sammen, og de vil blive nævnt utallige Gange nu ved Højskolens 100 Aars Jubilæum, i hvert Fald naar Talen er om den grundtvigske Højskole. Derimod er der en Tendens til at frakende Arbejderbevægelsens Højskoler Kendskab til »det levende Ord«, til »Aand« og andre »højere« Begreber. Mange Grundtvigianere trækker paa Skuldrene ad disse Højskoler og nægter at anerkende dem som »rigtige Højskoler«, og de gør det med den Begrundelse, at man her »kun« giver sig af med Kundskabsmeddelelse og Oplysning, og det er noget foragteligt noget — omtrent i Klasse med »den sorte Skole« eller »Skolen til Døden«, som Grundtvig i sin Tid kaldte Latinskolen og al dens Terperi med død Viden. Man skelner imellem Viden og Vækelse, og den sidste vigtige Ting mener man mangler paa Arbejdernes Højskoler. Man vrænger ad disse »Oplysnings- og Studiekredsfolk«, og naar Professor *Hal Koch* i en Jubilæums-kronik taler om »den fagligt og politisk indsnævrede Skole« i Modsætning til »den virkelige Højskole bygget paa det levende Ord ud fra Grundtvigs og Kolds Syner« — saa er der mange, der vil mene, at Ordet »indsnævret« er den rette Betegnelse paa disse Arbejdernes Højskoler.

Derfor kan der være nogen Grund til at se lidt paa, hvad der gemmer sig bag det mystiske Begreb »det levende Ord«.

Nulevende grundtvigske Autoriteter er ikke meget for at svare paa det. *Jørgen Bukdahl* siger i Anledning af Jubilæet en hel Del smukke, men uforstaaelige Ting om det og ender med at fastslaa, at *det ikke skal forstaaes*. Det minder en hel Del om Bømenes indbyrdes Drilleri: Haha, jeg ved noget, som du ikke ved! I hvert Fald synes man at spore en Trang til at ville gøre det levende Ord til en Slags Magi, som kun de af Grundtvig velsignede kan forstaa.

Vi vil derfor prøve paa at klare os Begrebet paa egen Haand. Grundtvig tænkte meget i Kontraster, og da han skabte Betegnelsen »det levende Ord«, havde han i Tankerne Modsætningen, nemlig Latinskolebøgernes døde Ord og Stof: Latinen, Grammatiken, Katekismen o. s. v., alt det, der var fuldkommen død Tale for det brede Folk. Det levende Ord var i Modsætning hertil den mundtlige Fortælling fremsat af en Mand, der selv var grebet af sin Beretning, en Mand, der havde noget saa vigtigt paa Hjerte, at han for enhver Pris maatte meddele det til andre — ja til det hele Folk, saa alle kunde faa Del i den samme kostbare Viden, den samme Varme fra Sandhedens og Skønhedens Sol, som han følte vælde ned over sig.

Gaar man til Højskolens andet store Navn, *Kristen Kold*, der afgørende kom til

at præge Højskolens Arbejdsform, saa vil man hos ham finde en Del ejendommelige pædagogiske Tanker, der ogsaa kan lede paa Vej mod en Forstaaelse af det levende Ords Væsen. Han siger: »Jeg opliver først, og saa oplyser jeg bagefter — — det kommer af, at jeg, da jeg begyndte at ville oplyse, befandt mig mellem Folk, der ingen Oplysning kunde tage imod, før de blev oplivede. Andre har sagt det saadan, at det ikke kan nytte at oplyse Folk, før de er vakt, og at der forud for et Oplysningsarbejde maa gaa en Vækkelse.

Ordet Vækkelse har nu ikke nogen særlig god Klang i moderne Øren. Det smager af Lægprædikant og Mission. Men hvis man oversætter Ordene »at vække« og »at oplive« til »at interessere«, bliver det hele mere forstaaeligt. Ordet »Interesse« er Latin, men er i og for sig bedre end de to andre, fordi det betyder »at være midt i«. Kolds Pædagogik var den at gøre Folk interesserede, før han fyldte Oplysning paa dem. Han vilde faa dem til »at være midt i« — eller som vi siger »gaa op i« Sagen.

At skabe Interesse — er det saa det levende Ord? For er det det, saa forsvinder jo en hel Del af den lyriske Magi, som Grundtvigianerne gerne vil omgive det med. Og det skal de ikke være kede af, for det gør ikke noget at rive poetiske Taagesløjr væk fra Problemerne, for det vil afsløre, hvor livsvigtige de er. Er de nemlig evigt gyldige, vil der bag det fjernede Slør vise sig at være et nyt, der paa ny vækker vore Længsler og ægger os til Søgen.

Lad os nu et Øjeblik sammenligne de forskellige Undervisningsmetoder, vi kender, idet vi nu er klar over, at det levende Ord er et pædagogisk Problem. Man vil da snart samle sig om at gruppere disse Metoder i tre, nemlig de, der grunder sig paa:

1. Tvangsprincippet, 2. Konkurrenceprincippet og 3. Interesseprincippet.

Den første Metode bestaar i at tvinge Eleven til at optage Kundskaber ved Gentagelser og Udenadslæren. Kontrollen bestaar i Afhøring, og man lægger ikke nogen særlig Vægt paa Forstaaelse af Stoffet, langt mindre paa Glæden ved det. Det er Terpe- og Høremetoden.

Den anden bestaar i at hidse Eleverne til i indbyrdes Konkurrence at erhverve sig Kundskaber, dels ved Hukommelsestilegnelse, dels ved Forklaring af Stoffet. Ved Karaktergivning præmierer man de gode Præstationer og straffer de daarlige. Kontrollen udøves ved Eksaminer.

De Elever, der har gode Anlæg for at lære udenad, og som bliver interesserede i Stoffet, vil efter disse Metoder opnaa en grundig og rund Dannelse og vil efter al Sandsynlighed blive levende og betydelige Mennesker. Men de, der mangler disse Evner, og som ikke kan føle noget for de »Fag«, de paadattes — de glemmer det hele forbausende hurtigt og har spildt Tiden for noget nyttigere.

Den tredje Metode bygger paa Interessen, paa den gamle Sandhed, at Lysten driver

Værket, og tilrettelægger Undervisningen saadan, at Stoffet fængsler Eleven, saa han giver sig til at skille det ad, studere det og sætte det sammen igen ud fra en levende Trang til at se, »hvad der er indeni« — hvorefter han aldrig glemmer det igen, fordi det er blevet en naturlig Del af hans Erfaring. Hans Tilegnelse af Kundskaber bliver da noget helt andet end Udenadsterperi — det bliver en organisk Udvidelse af Erfaringsomraadet, en Vækst i Livserkendelsen — Dannelse.

Dette var den Opdagelse, Kristen Kold gjorde, og det er iøvrigt Hovedtanken i det meste af den moderne Pædagogik. Det første og fornemste Middel blev da for den gamle Højskole den mundtlige Meddelelse, den inspirerende Fortælling fra Talerstolen, Foredraget, som man altsaa kaldte det levende Ord i Modsætning til den døde Bog, der ikke havde Evne til at sige det danske Folk noget, dels fordi det levende Ord ikke fandtes i Bogen, dels fordi den ikke kunde interessere (eller oplive) den almindelige læge Læser dengang. Dette har jo ændret sig en Del siden.

Nutidsgrundtvigianeren holder stadig paa, at Foredraget er Højskolens vigtigste Undervisningsmiddel — altsaa det levende Ord, fordi, siger han: *Det levende Ord grunder sig paa Forkyndelse.*

Baade ja og nej.

Hvis Forkyndelse er Agitation for en bestemt Lære eller Tro, et religiøst eller politisk Evangelium, saa har det levende Ord ikke noget med Forkyndelse at gøre, for Agitation har til Formaal at overbevise, til Dels at ensrette og i hvert Fald *at forankre Folk i en bestemt Anskuelse.* Det levende Ord vil vække til Live — det vil ikke forankre, men tværtimod fremkalde en Sejlads, en Søggen mod Sammenhæng, mod stadig større Klarhed. Det levende Ord vil heller ikke ensrette, det vil, at enhver gror efter sine egne Anlæg, og det vil fremkalde denne Groning. Det levende Ord vil heller ikke overbevise — det vil kun vise paa Vej.

Hvis man derimod ved Forkyndelse forstaaar en Beretning om éns egen Søggen efter Sandhed og Klarhed, om éns Fund og straalende Opdagelser, éns Oplevelser paa denne aldrig afsluttede Forskerfærd, saa er man paa Sporet af, hvad det levende Ord er for noget.

Dog er der en fundamental Ting, jeg gerne her vil slaa fast med Tretommersøm, og det er, at Ordet jo ikke er levende, før det er blevet levende ogsaa i *Modtageren.* Dette glemmer mange Grundtvigianere, og det glemmer Professor Hal Koch ogsaa, naar han saa stærkt priser den grundtvigianske Foredragsform. Det er ikke sikkert, der sker noget med Tilhørerne, fordi Taleren selv føler Ordene levende i sig; og selv om han formaar at frembringe »det store Sus«, er det heller ikke sikkert, der vækkes noget til Live i Tilhørerne. Det er muligt, det kun var et Sus — og hvor bliver et Sus af? Iøvrigt er det ogsaa en absurd Tanke, at det levende Ord kun skulde

aabenbare sig i Foredrag. Hvorfor skulde det ikke have flere Udtryksformer? Og hvorfor skulde Kold have fundet den endegyldige Form? Kunde det ikke tænkes, der kunde udvikles noget af det, han skabte?

Jeg tror, jeg i Beskedenhed tør sige, at Arbejderhøjskolen gik et Skridt videre end den øvrige Højskole. Og det er det, den maa høre ilde for i Dag.

Man tog sig her for at undersøge, om der ikke var andre Felter, hvor det livgivende, det inspirerende og igangsættende Ord kunde opstaa end netop i Foredraget. Og man fandt da, at det fandtes ikke alene i Talen, men ogsaa i Samtalen. En god Samtale er en gensidig Blomstrings- og Modningsproces i de samtalendes Tankeliv. Det levende Ord fødes ikke alene af Talens Ild, men ogsaa i Samtalens gode Fortrolighed.

Endvidere fandt man, at det levende Ord opstaaer der, hvor en Mand skal tilegne sig Viden og give den videre til sine Kammerater, saadan, at de til Bunds begriber den, og saadan, at de deri finder Impulser til Samtale, Diskussion og Modsigelse. Med andre Ord, at der fandtes Oplivelse og levende Ord i Studiekredsen.

Og man fandt, at det levende Ord ligger i Ansvar. Ansvar fremkalder betydningsfulde Tanker og Følelser. Derfor gav man Eleverne deres eget Raad, Elevraadet, med dets Ansvar og Problemer. Det var isøvrigt noget, allerede Grundtvig foreslog.

Man fandt, at det levende Ord laa i en Forhandling om højaktuelle Problemer af psykologisk, politisk, moralsk, religiøs eller social Art. Derfor gav man Eleverne Gruppeøvelser, hvor de tumlede med disse Spørgsmaal paa egen Haand.

Man fandt, at det levende Ord fandtes i Bøgerne, og derfor lærte man Eleverne at bruge og at elske Bøger, at læse dem med en vaagen Analyse af deres Indhold.

Og man fandt, at det levende Ord fødtes, naar Folk fra alle Samfundslag, fra Arbejderhjem og Embedsmandshjem, fra Land og By, Skov, Hav, Kontorer, Dommer-sale, Kaserner, Kirker og Rigsdag mødtes, saadan som Grundtvig vilde have det.

Under Fordybelsen i Kunstværker, i Musik, Maleri, Skulptur, Teater, Film og Arkitektur skabes det levende Ord.

Kort sagt: Arbejdernes Højskole fandt, at der overalt er Ting, der kan kalde *den levende Tanke* frem i Elevernes modtagelige Sind, snart hos den ene, snart hos den anden. Og jeg kan fastslaa, at det altid var det, der sigtedes paa. Dens Metode og Princip kan kort udtrykkes i den unge norske Digter *André Bjerkes* Ord:

*Ejer dit Øje en Glæde,
da vend dig mod andre og glæd!
Spred, hvad dit Hjerte har samlet,
det er den evige Fred.*

Der er altsaa ikke paa Arbejdernes Højskoler foregaaet nogen Fjernelse fra det levende Ords Princip og Kolds Tanker om »at oplive først og dernæst oplyse« — tværtimod er der sket en videre Udvikling, en Vækst i det, der var saaet af de Gamle. De, der vil paastaa, at vi *kun* tilstræber, hvad Hal Koch kalder »Undervisning og personlig Dygtiggørelse«, er forkert paa den. Vi tilstræber først at skabe levende Mennesker — at disse saa som Følge deraf ogsaa faar Viden og Dygtighed, det maa de — havde jeg nær sagt — virkelig selv om.

Og mon saa ikke Grundtvig i sin Himmel vil smile lige saa velvilligt til Arbejdernes Højskoler som til Bondehøjskolen paa Jubilæumsdagen?

Møller Nielsen.

Arne Ungermann: St. Peter spiller Terning om Helvedes Sjæle med en Jonglør.

(Fra Jens Kruse: Humorister. 1944.)

ROSKILDE HØJSKOLE

SOMMEREN 1944

VED FORSTANDER HJ. GAMMELGAARD

Verden rystede i sine Hængsler, Hovedstæder og Riger skiftede Herrer. Herhjemme i Danmark forekom det os ofte — for at bruge et Udtryk fra Snorres Heimskringla —, at Himlen ikke var større end et Kalveskind. Mange Gange syntes den Traad, der holdt vort og Landets Liv oppe, meget tynd. Men Kornet paa Marken spirede, voksede og modnedes som ellers, og Skoleklokken samlede til Arbejde og Fest, Sangen i Skolestuerne lød som i Fredens Aar. Hver Dag maatte vi undres derover og spørge: hvor længe?

Mens de stærke Rystelser i vore hjemlige Forhold i Fjor tvang os til at opgive 3 Kursus, lykkedes det i Aar at gennemføre alt, hvad der var planlagt. Kun under det første almindelige Fagforeningskursus kneb det med at komme i Gang. Det var under den københavnske Spærring (Folkestrejken). Men ofte saa Trafikforholdene truende ud, og Deltagerne fortalte, at »det havde kostet en Kamp med Konen« for at faa Lov at rejse herover f. Eks. fra det vestlige Jylland. Men de kom som sædvanlig, naar det ikke var alt for uroligt, med op til 100 pCt.

I Sommerens Løb afholdtes ialt 20 Kursus foruden 8 mindre Foranstaltninger, der vil blive omtalt i det følgende. Det samlede Antal Deltagere var 1729, men naar det erindres, at to af de største Kursus strakte sig over 2 Uger og at Antallet af fremmede Gruppeledere var 51, kommer Tallet (af »Ugeelever«) op paa ca. 2000, d. v. s. gennemsnitlig 100 pr. Uge eller højere end noget tidligere Aar. Om mange Kursus var Efterspørgselen saa stærk, at der maatte siges nej til en hel Del Ansøgere; det gælder bl. a. det udvidede Kursus, der med en saa stor Deltagelse som i Aar ikke kan naa den Intensitet i Arbejdet, som netop skulde karakterisere dette Kursus. Desuden maatte der gives blankt Afslag til adskillige Organisationer, som bad om Plads til Kursus her. Vi har i Sommer i høj Grad savnet en eller to Højskoler til.

Ser man ud over en saadan Sommer, er Indtrykket unægtelig langt mere flimrende, end naar det gælder Vinterens 6 Højskolemaaneder. Naar Ugen er slut, synes baade Elever og Lærere, at nu skulde vi først rigtig til at begynde, og der kan naturligvis hverken blive Tale om et mangesidigt eller et dybtgaaende Studium. Maaske kan Virkningen i mange Tilfælde sammenlignes med et forfriskende Morgenstyrebad; men strækker den sig ud over en længere Tid eller endog Aaremaal, er dette jo heller ikke at foragte.

I øvrigt er der et ret skarpt Skel mellem de blandede Kursus og de Kursus, der

alene omfatter Udøvere af et bestemt Fag, det være sig Malere, Tømrere, Typografer eller Textilarbejdere. Ved de sidste er Undervisningen helt eller overvejende samlet om Deltagernes Opgaver i Egenskab af Tillidsmænd. Der er altsaa Tale om en *Uddannelse* i egentlig Forstand, eller rettere Videreuddannelse, idet hver enkelt møder med Erfaringer, hvorpaa der kan bygges videre, bestemte Spørgsmaal, hvorpaa der kræves Svar, eller Ønske om Ændringer i bestaaende Regler. Det er Jura inden for et bestemt afgrænset Felt, Fortolkning af Vedtægter, Overenskomster og Love, der influer paa daglig Praxis i Organisationen. Tonen paa disse Kursus kan betegnes som kollegial. Men ogsaa til disse hører det daglige Foredrag om aktuelle økonomiske eller kulturelle Spørgsmaal. Ogsaa her er Sangen et fast Tilbehør, baade i den første Morgentime, hvor nye Melodier indøves, før Timerne og efter Aftenkaffe.

En helt anden Karakter har de Kursus, der samler Elever fra vidt forskellige Faggrupper, og hvor Undervisningsstoffet er af mere *almenneskelig* Karakter, *økonomisk* eller *kulturelt*. Det drejer sig her i første Række om det 3-aarige udvidede Kursus i September, om det socialdemokratiske Partikursus og om de tre store Kursus i Juli—August, hvorom der efterhaanden er blevet en stigende Trængsel. Til disse Kursus maa yderligere henregnes Dansk Smedeforbunds Bedriftsraadskursus, der i Aar maatte udgaa paa Grund af Fagets Kongres, samt de to (eller tre) store Arbejdsmandskursus i Oktober. Disse sidste kan ikke sammenlignes med et snævrere fagligt Kursus. Arbejds-mændene omfatter jo vidt forskellige Brancher; der er Chauffører, Havnearbejdere, Landarbejdere, Fabriksarbejdere — kort sagt, næsten intet Felt inden for Næringslivet er uden Repræsentation. En stor Del af netop dette Kursus' Deltagere har Erfaringer, der skriver sig fra deres Virksomhed uden for Faget: fra By- og Sogneraad, Boligforeninger, Skolekommissioner o. m. a. Og det er jo netop dette, der giver Mulighed for en alsidig Meningsudveksling, hvor ikke blot Elever, men ogsaa Lærere føler sig beriget.

Gennemsnitsalderen paa vore Sommerkursus ligger omtrent ved det dobbelte af Vinterelevernes: godt 40 Aar. Men dette Gennemsnit dækker over store Forskelligheder. Der er Elever paa 18 og Elever paa 75. Der er i Virkeligheden noget meget værdifuldt i dette, at unge og gamle mødes ved Skolebordet og paa Foredragssalens Bænke. Ungdommens Oppositionslyst og Higen efter en fiks og færdig Livsanskuelse har godt af at gaa i Forbindelse med den ældre Slægts Erfaring og Skepsis — og omvendt. Og ligesaa værdifuldt er det i Praxis at faa indskærpet, at Oplysning ikke er noget, der er forbeholdt den unge Alder, men at man skal lære saa længe man lever, at hele Livet er en Skole. — Yderligere kan der peges paa, at der i omtrent Halvdelen af Sommerens Kursus ogsaa deltog Kvinder, ialt ca. 270.

Foruden de 20 Otte- eller Fjortendagskursus husede Skolen i Sommer et ikke

Kaj Bundvad, Hj. Gammelgaard, Møller Nielsen, Frode Kristensen.

ringe Antal ganske korte Stævner, oftest fra Lørdag til Søndag Aften. De skal her blot nævnes:

Dansk Ungdoms-Samvirkes Landsmøde 22.—23. April; Jernbaneforbundets 12. Kreds Aarsmøde 29.—30. April; D. U. I.'s Kredsledermøde 5.—6. Maj, københavnske Børnehøvelærerinders Sammenkomst 14. Maj; D. U. I.'s Københavns Kreds Weekendkursus 20.—21. Maj; de gamle Elevers Aarsmøde 5.—6. August, der omtales andet Steds i Skriftet; Arbejdernes Oplysningsforbunds Instruktionsmøde for de sjællandske Afdelinger 23.—24. Septbr.; og D. s. U. Københavns Kredens Weekend Kursus 21.—24. Oktober. Ved de fleste af disse Stævner var Skolen fyldt til sidste Plads. Det sidstnævnte, der i flere Henseender var bemærkelsesværdigt, navnlig ved den »græske Aften« (fra Lykurg til Platon), fik desværre ingen af os Lærere Lejlighed til at deltage i. Vi var alle taget til »Grundtvigs Højskole« (Frederiksborg), hvor den danske Højskoles 100 Aars Dag fejredes.

Det var som sædvanligt SNEDKERFORBUNDET, der indledede Sommerens Arbejde med det saakaldte »Bygningsprisliste-Kursus« i Ugen 21.—27. Maj med 91 Deltagere. Den rent faglige Undervisning blev givet af Forbundets egne Sagkyndige, *Blok Sørensen*, *Willy Rasmussen* og *Carl Larsen*, hhv. i Priskurantens Opstillings-, Samlings- og Inventarafsnit. Der blev desuden holdt Foredrag af Forbundsformand *Eiler Jensen* (Fagbevægelsens Opgaver fremefter), Landbrugsminister *Kr. Bording* (Efterkrigstidens Forsynings- og Eksportforhold), *Hj. Gammelgaard* (Problemer omkring Efterkrigstidens Økonomi) og Magister *C. J. Volf* (Funktionalisme og hvorfor?).

SMEDEFORBUNDETS LÆRLINGEKURSUS den følgende Uge — 28. Maj—3. Juni — talte 101 Deltagere foruden Gruppelederne *Viggo Jeppesen*, *Chr. Olsen*, *D. Amstrup*, *Laurits Andersen* og *Jørgen Bundvad*, der underviste i Fagforenings- og alm. Organisationskendskab samt Lærlingelovgivning. Desuden holdt følgende Fællesforedrag: Forbundsformand *Victor Gram* (Ungdommen og dens fremtidige Stilling); Direktør *Houmøller*, B. & W., (Danmarks Industri i Nutiden og Strejftogt ind i Fremtiden), Næstformand *Einar Nielsen* (Politik og Fagbevægelse). Endvidere bød den sidste Arbejdsdag paa en Drøftelse mellem Forbundsformand *Peter Andersen* og Oldemand *Hj. Nielsen* om Lærlingeraadets Arbejde og Lærlingenes fremtidige Stilling.

I Dagene 4.—17. Juni afholdtes DANSK HANDELS- OG KONTORMEDHJÆLPERFORBUNDS 11. kommunale Kursus her — som i de foregaaende Somre under Skatteseekretær *Viggo Hougaards* Ledelse. Ialt 116 Medhjælpere og Elever fra By-, Land- og Sognekommuner deltog, deraf 26 Kvinder. Kursusets Emne var i Aar fortrinsvis Sekretariatsarbejde, herunder Affattelse af Tjenesteskriver, Protokolføring, Brug af Haandbøger m. m. med Fuldmægtig *August Hansen*, Byraadssekretær, cand. polit. *E. Tjørnehøj*, Holbæk, Byraadssekretær, cand. jur. *J. P. Langdal*, Horsens, og Kontorchef, cand. polit. *Kjeld Olsen*, Aarhus, som Ledere. Endvidere Foredrag af Fuldmægtig, cand. jur. *Viggo Nørby* om Boliglovgivningen, af Byraadssekretær *P. Christensen*, Svendborg, om Ægteskabsindgaelse samt om Tinglysning af Dommer-

To Parstudiekredse.

Roskilde.

fuldmægtig, cand. jur. *F. Schjøtt*, Odense. Deltagerne fik Lejlighed til at bese kommunale Institutioner i Roskilde og København.

SNEDKERFORBUNDETS ANDET TILLIDSMANDSKURSUS holdtes i Ugen 18.—24. Juni med 95 Deltagere under Formanden, *Niels Madsens* Ledelse. Der var ialt 4 Arbejdsgrupper, 2 i særlig faglige Forhold, ledet af *Niels Madsen* og *Carl Nielsen*, en i Regnskabsforhold med *Laur. Petersen* som Leder og endelig en i Danmarks Erhvervsforhold med *Kaj Bundvad* som Leder. Arbejdsminister *Johs. Kjærhøl* talte om Produktion og Beskæftigelse i Overgangen fra Krigs- til Fredsøkonomi, Højskolelærer *Frode Kristensen* om Arbejderne og det nordiske Samarbejde og Forfatteren *Broby-Johansen* om Verdenskunsten og Samfundsforholdene. Formanden for Jernindustriens Sammenslutning, Fabrikant *Hans L. Larsen* og Forstander *Hj. Gammelgaard* belyste i et Ordskifte den danske Industris Fremtidsmuligheder. Kursuset havde Udflugt pr. Baad til Gershøj Badehotel og ved dets Afslutningsfest underholdt Skuespiller *Aage Foss* Forsamlingen, hvorefter »Iranfilmen« forevistes.

Den 25. Juni til 1. Juli husede Skolen paa een Gang to Kursus, nemlig BLIKKENSLAGERFORBUNDETS med 59 Deltagere og BOGBINDERFORBUNDETS med 29 Deltagere, (deraf 15 Kvinder). Foruden de specifikke faglige Problemer, der i Studie-

Gryden i Kogt

Roskilde.

Rygterl.

Roskilde.

kredse blev gennemgaaet af Forbundenes egne Repræsentanter, holdt følgende Foredrag: Sekretær *Thor Pedersen* (Fagbevægelsen og Kooperationen), Formand *Sigvald Hellberg* (Lærlingelovens Administration), Civilingeniør *J. Helm Petersen* (Centralvarmeanlægs Indretning og Virkemaade), Forbundsformand *Eiler Jensen* (Fagbevægelsens Opgaver fremefter) og Forbundsformand *Ingv. Dahl* (Boligsanering og Boligpolitik). Ugens Udflugt gik til Herthadalen, men dens mest dramatiske Oplevelse var utvivlsomt Hjemrejsen. Paa Grund af Urolighederne i København rejste de fleste, der skulde over Store Bælt allerede afsted Fredag Aften. De maatte overnatte i Korsør i Jernbanevognene, men kom over til »Fastlandet« med Færge næste Morgen. Da de ca. 40 Københavnerne Lørdag Morgen kom til Roskilde Station, blev det meddelt dem, at det var tvivlsomt, om der blev afsendt Tog til København. Med stort Besvær fik man fat i en Lastbil, og Hjemturen i denne vil sikkert sent glemmes af Passagererne. Men alle naaede velbeholdne hjem.

Fra Fredag Aften stod Skolen uden Lys og Vand (vort Vandværk drives af Elektricitet fra N. E. S. A.). Tilførselen af Levnedsmidler var samtidig umulig og for saa vidt overflødig; da næsten al Trafik var standset, var der Søndag Aften, da næste Uge skulde aabnes med det FØRSTE ALMINDELIGE FAGFORENINGSKURSUS sammen med TELEFONSTANDENS Kursus, kun arriveret ialt 9 Deltagere, hvis Tur til Skolen havde været noget af et Eventyr. Vi begyndte alligevel Undervisningen Mandag Morgen (Lys og Vand var kommet igen Søndag Aften Kl. henad 6) og i Løbet af de to første af Ugens Dage steg Deltagerantallet til ialt 88 (deraf 16 Telefonfolk). Den stærke Spænding og Urolighederne rundt om i Landet var en Baggrund for Ugens Undervisning og Drøftelser, som fik disse til at springe stærkt frem. Foredrag: Socialminister *Laurids Hansen* (Den sociale Børneforsorg i Danmark); fhv. Statsminister *V. Buhl* (Danmarks Økonomi efter Krigen); Formanden for D. s. F.

Roskilde Højskoles Formand Chr. Christiansen

Helene med Aandens Grundstof.

Eiler Jensen (Faglige Opgaver fremetter); Afdelingschef, mag. scient. *Jens Rosenkjær* (Østens Problemer). Arbejdsgrupperne ledes af Højskolelærer *Frode Kristensen* (Krigsøkonomi og Efterkrigsproblemer); Højskolelærer *Kaj Bundvad* (Danmarks Erhvervsliv); Højskolelærer *Møller Nielsen* (Fagbevægelsen og de kulturelle Problemer) og Sekretær *Viggo Molin Nielsen* (Arbejderne og Norden). Af Deltagerne var 23 Kvinder.

I umiddelbar Fortsættelse af dette (ogsaa i god Forstand) »bevægede« Kursus fulgte det ANDET og TREDIE FAGFORENINGSKURSUS, hvert med 115 Deltagere (hvoraf 16 Kvinder paa hvert), d. v. s. fuldt Hus. Skolens 3 Lærere ledede Grupper om samme Emner som paa det første Kursus. Kredsen Arbejderne og Norden ledes hhv. af Programsekretær *Ib Koch-Olsen* og Folketingsmand *Sv. Horn*, mens hhv. Sekretær *Ernst Berg* og Højskolelærer *Erik Hauerslev* underviste i Arbejdsret.

Paa det første Kursus, 9.—15. Juli var Foredragsholderne: Redaktør *Ernst Christiansen* (Amerikas Arbejderbevægelse), Arbejdsminister *Johs. Kjærbøl* (Produktion og Beskæftigelse under Overgangen fra Krig til Fredsøkonomi), Direktør *Johs. Sperling* (Dansk Folkeferie, dens Opgaver og Muligheder), Direktør *Peter Nørgaard* (Rochdale-Vævernes kooperative Principer) og Bankdirektør *Olaf Hedegaard* (Pengepolitik og Erhvervsmuligheder). Paa det andet Kursus, 16.—22. Juli: *Kr. Bording* (Efterkrigstidens Forsynings- og Eksportforhold), Statskonsulent *Johs. Novrup* (Ungdomsskolens første Arbejdsaar) og Ingeniør *Mogens Jacobsen* (Rationalisering og Tidtagning). Desuden gentog Fabrikant *Hans Larsen* og *Gammelgaard* Drøftelsen om Danmarks Industris Fremtidsudsigter.

DANSK TEXTILARBEJDERFORBUNDS 13. TILLIDSMANDSKURSUS 23.—29. Juli havde 95 Deltagere, hvoraf 34 Kvinder. Kursuset lededes som i de foregaaende Aar af Næstformand *Niels Scheel* og Emnerne i Grupperne drejede sig om Fagforeningsforhold og Efterkrigsøkonomi. Foredragsholdere var fhv. Statsminister *V. Buhl* (Danmarks Økonomi efter Krigen), *Frode Kristensen* (Arbejderne og det nordiske Samarbejde), Landsretssagfører *Fr. Dalgaard* (Problemer omkring Den faste Voldgiftsret), Forretningsfører *Chr. Christiansen* (Mødeteknik og Dirigentvirksomhed).

30. Juli—3. August afholdtes AOF's SOCIALE KVINDEKURSUS samt SOCIALDEMOKRATISK FORBUNDS KURSUS FOR KVINDEUDVALGENE med hhv. 28 og 73 Deltagere. Gruppeledere var Fruerne *Nina Andersen*, *Thea Ussinger*, *Inger Hempel*, *Edith Antonsen* og *Klara Dupont*. Frøken *Ruth Savery* ledede Sangundervisningen. Ugens Foredragsholdere var: Forbundsformand, Fru *Fanny Jensen* (Kvinderne og Fagbevægelsen), Fru *Margrethe Høst Neerup* (Efterkrigstiden og Kvinderne), Fru *Astrid Skjoldbo* (Aktuelle Skoleproblemer), Forbundsformand *Victor Gram* (Nutidens Ungdom og Fremtidens Problemer) og Fru *Adelheid Nielsen* (Vort Blad).

D. S. U.'s LANDSLEDERKURSUS, der fandt Sted i Ugen 6.—12. Aug., talte 109 Deltagere, hvoraf 22 unge Piger. Der var særlige Grupper i Studiekredsarbejde (ved Programsekretær *Ib Koch-Olsen*), i Regnskab og Afdelingsøkonomi (ved Sekretær *Henning L. Nielsen*), i Talefærdighed (ved Sekretær *Viggo Molin Nielsen*), i alm. D. s. U. Arbejde (ved Bogbinder *Peter Nielsen*) samt spec. i Landarbejderproblemer (ved Forbundsformand *Victor Gram*). Foredragsplanen omfattede: Folketingsmand *H. C. Hansen*: Arbejderbevægelsen og Efterkrigstiden; Forbundsformand *Ejler Jensen*: Fagbevægelsens Opgaver efter Krigen; Professor, dr. phil. *Hartvig Frisch*: Nordiske Problemer; Raadsformand *Ludvig Christensen*: Statsindgreb og Socialisering; fhv. Statsminister *V. Buhl*: Danmarks Efterkrigstidsproblemer; Tegneinspektør *Otto V. Nielsen*: Arbejderbevægelsens kulturpolitiske Opgaver; Højskolelærer *Frode Kristensen*: Internationale Efterkrigsproblemer; Sekretær *Henning Nielsen*: D. s. U.'s socialpolitiske Opgaver.

SADELMAGER- OG TAPETSERERFORBUNDETS KURSUS den 13.—19. Aug. var denne Sommers mindste med kun 34 Deltagere, og det var Forbundets første Kursus. Nu endelig kunde der blive Chance for Sommerferie til et Par af Køkkenets unge Piger. Den faglige Undervisning gaves af Forbundets egne Mænd: *Th. Clausen*, *Peter Hansen* og *Knud Jensen*. Foredrag: Næstformand *Einar Nielsen*: Dansk Fagbevægelse i Dag og i Morgen; Landbrugsminister *Kr. Bording*: Forsyning og Eksport efter Krigen; *Frode Kristensen*: Arbejderne og det nordiske Samarbejde; *Chr. Christiansen*: Dirigentvirksomhed.

SOCIALDEMOKRATISK FORBUNDS TILLIDSMANDSKURSUS 20.—26. August talte 117 Deltagere. For at alle Deltagere kunde faa Lejlighed til at tage Del i Drøftelsen af de af Partiledelsen udarbejdede Retningslinier fra det fremtidige politiske Arbejde, var den sædvanlige Grupperarbejdsdeling for dette Aar opgivet, og alle Deltagere samledes om følgende Foredrag, der alle gav Stof til lang og livlig Diskussion: fhv. Statsminister *V. Buhl*: Danske Forfatnings- og Retstilstande; Samme: Penge- og Finanspolitik; Forbundsformand *Victor Gram*: Ungdomsspørgsmaalet; Direktør *Hedtoft-Hansen*: Udenrigs- og Forsvarspolitik samt nordisk og internationalt Samarbejde;

Sørens Kartoffeløftensiv.

Roskilde.

Raadformand *Ludv. Christensen*: Erhvervspolitik; Landbrugsminister *Kr. Bording*: Landbrug og Fiskeri; Formand for D.s. F. *Ejler Jensen*: Forholdet mellem Samfund, Arbejdere og Arbejdsgivere; Arbejdsminister *Johs. Kjærbøl*: Offentlige Beskæftigelsesforanstaltninger; Forretningsfører *Alsing Andersen*: Socialiseringsspørgsmaalet.

MALERFORBUNDETS TILLIDSMANDSKURSUS 27. Aug.—2. Septbr. talte 109 Deltagere og var for Gruppearbejdets Vedkommende strengt fagligt, ledet af Forbundets egne Funktionærer. Foredrag: Næstformand *Einar Nielsen*: Fagbevægelsen i Dag og i Morgen; fhv. Statsminister *V. Buhl*: Danmarks Økonomi efter Krigen; Direktør *Fr. Dalgaard*: Den faste Voldgiftsret; Kursuslederen, Forretningsfører *F. Jensen*: Skoler og Kursus; Redaktør *Ernst Christiansen*: Amerikas Arbejderbevægelse.

DET UDVIDEDE FAGFORENINGSKURSUS, der holdtes i Dagene 3.—16. September, var i Aar ved at sprænge Rammerne. Da der ialt var kommet 116 Deltagere (heraf 10 Kvinder), maatte 1. og 2. Aars Hold deles i hver 2, saa der ialt blev 5 Grupper, hvorfor vi i højere Grad end ellers maatte ty til fremmede Lærerkrafter. Undervisningen i Statistik og Bedriftsøkonomi lededes som sædvanlig af *Hj. Gammelgaard*; *Frode Kristensen* havde Erhvervsgeografi (i 1.) samt Handelspolitik (i 2. Aars Hold), *Kaj Bundvad* Træk af Arbejderbevægelsens Historie (i 1.) og Faglige Problemer (i 2. Aars Hold), *Møller Nielsen* Fagbevægelsen og de økonomiske Problemer

(i 1.), Den moderne Stat og dens Organisationer (i 2.) og Instruktion i praktisk Oplysningsarbejde (i 3. Aars Hold). I Arbejdsret underviste Næstformand *Einar Nielsen* og Sekretær *Kaj Lindberg* fra D. s. F., og i den nærmeste Fremtids økonomiske Problemer, Fuldmægtig, cand. polit. *J. O. Krag* og cand. polit. Kallestrup. Forstander *Poul Hansen* gennemgik Pengeøkonomi og Priser med 2. Hold, Højskolelærer *Erik Hauerslev* Arbejderne og Norden og Forretningsfører *Chr. Christiansen* Mødeformer og Mødeteknik. Yderligere holdtes der Foredrag af Redaktør *Ernst Christiansen* (Amerikas Arbejderbevægelse), Forretningsfører *Chr. Christiansen* (Tillidsmandsudannelsen), Programsekretær *Ib Koch-Olsen* (Kampen om Freden), Professor, dr. phil. *Hartvig Frisch* (De nordiske Lande under Krigen), Formand *Eiler Jensen* (Nordisk økonomisk og fagligt Samarbejde), Sekretær, cand. polit. *Arne Lund* (Danmarks Industri) og Professor dr. polit. *Carl Iversen* (De ledige Penges Afvikling).

DANSK TYPOGRAF-FORBUNDS TILLIDSMANDSKURSUS, 17.—23. September havde 54 Deltagere, hvoraf 3 Kvinder. Ogsaa denne Uge hørte til Sommerens uroligste, hvad der gik meget ud over Tilslutningen og ogsaa medførte enkelte Ændringer i Programmet. Forbundets egne Funktionærer underviste: *O. A. Lundin* (Lovene), *Svend Johansen* (Provinstarifen), *Frederik Mehr* (Arbejdsløshedslovgivningen), *Paul P. Petersen* (Værkstedsklubberne og Tillidsmandsinstitutionen i København). Der blev desuden holdt Foredrag af Forbundets Formand, *K. A. Jørgensen* om dets Virksomhed under Krigen, af Næstformand *Einar Nielsen* om Fagbevægelsens Fremtid, af Raadsformand *Ludvig Christensen* om Erhvervs politik og af cand. polit. *J. O. Kragh* om Fremtidens økonomiske Politik.

Sommeren sluttede med DANSK ARBEJDSMANDSFORBUNDS TO SOCIAL-ØKONOMISKE KURSUS, fra 8.—14. Oktbr. med 105 Deltagere og fra 15.—21. Oktbr. med 79 Deltagere. Paa begge Kursus ledede Skolens egne Lærere følgende 4 Studiekredse: *Hj. Gammelgaard* og *Frode Kristensen*: Krigsøkonomi og Efterkrigsproblemer; *Kaj Bundvad*: Danmarks Erhverv og *Møller Nielsen*: Fagbevægelsen og de kulturelle Problemer. Fælles for begge Kursus var desuden følgende Forderag: Kontorchef *Niels Lindberg*: Pengepolitik og Inflationsfare og Forbundsformand *Axel Olsen*: Fagbevægelsens Opgaver efter Krigen. Om Nordens fremtidige Muligheder talte paa det første Kursus Redaktør *Viggo Nielsen*, paa det andet Direktør *Fr. W. Wendt*. Efterkrigstidens Økonomi behandledes hhv. af Landbrugsminister *Kr. Bording* og fhv. Statsminister *V. Buhl*. Endelig talte Forretningsfører *Chr. Christiansen* om Mødeteknik og Dirigentvirksomhed og paa det andet Redaktør *Ernst Christiansen* om Amerikas Arbejderbevægelse.

Hj. Gammelgaard.

ROSKILDE HØJSKOLES ELEVFORENING

Elevmødet 1944

Aarsmødet i Aar Lørdag—Søndag 5.—6. August stod hverken i Omfang eller Indhold tilbage for sine Forgængere. Som de sidste Par Aar var der ogsaa i Aar altfor ringe Sengeplads paa Værelserne. Enkelte Madrasser fra Gymnastiksalen blev taget i Brug, hvilket affødte en kortvarig Krig med Køkkenet, i hvilken Bestyrelsen efter ringe Modstand maatte trække sig tilbage med lettere Saar.

Problemet Sengeplads bliver Aar for Aar mere og mere vanskeligt, og formodentligt maa man i Fremtiden med haard Haand kræve »Forud-Anmeldelsen« overholdt, hvilket sikkert vil komme til at volde visse Vanskeligheder, i hvert Fald for Folk, der har alt for bløde Hjerter og har svært ved at sige Nej!

Generalforsamlingen Lørdag Aften forløb udmærket, om end man godt kunde ha' ønsket, at der havde været mere »Knas« i den. Men et interessant Forslag blev i hvert Fald holdt over Daaben: Udvidelse af Elevmødet til 3 Dage eller arrangeret i Forbindelse med et Kursus for tidligere Elever. Efter Forhandling med AOF maa vi se, hvor mange Bukser vi faar ud af det Skind.

I Aar var det Aargangen 1933—34, der var Jubilæumsholdet og som Lørdag Aften samledes i »Privaten« med Gammelgaard og Lærerne og hilste paa hinanden efter de mange Aars Adskillelse.

Og det blev sent inden den gamle skotske »Gensynssang« lød, og de gamle Kammerater med hinanden under Armen istemte:

*Der er min Haand, do gamle Swend!
Ræk øwer og gi mæ dind
Hvor er æ skjøn aa find en Ven,
en haaj mist for læng, læng sind*

— og endnu senere blev det, inden alle Jubilarerne kom til Ro, men der er jo ogsaa en Del at snakke om.

Søndag Formiddag talte *Hartvig Frisch* om »De nordiske Landes Stilling under Krigen«. Det blev et meget interessant Foredrag fuld af Realiteter, som man maa tage med, naar man taler om nordisk Samarbejde i Tiden fremover. Fri for Illusioner og i sin Linje meget klart bygget op.

I Forbindelse med Foredraget stillede en Del Forespørgsler. Formiddagens og Eftermiddagens Fritimer blev udnyttet efter Behag. Luften var varm, og Fjorden tiltrak derfor en Del, men just forfriskende virkede Badet næppe, — og Efterskylning i Skolens Brusebad var nødvendig. Endnu er Roskilde Kommunes Renseanlæg altsaa ikke helt effektivt.

Til Eftermiddagens Sammenkomst var Gymnastiksalen smukt pyntet og med de sommerklædte Deltagere et frisk Syn, der sikkert næst efter et Hold hvidklædte Gymnaster er det, der klæder en Gymnastikal bedst.

Salen var fyldt, da Formanden bød de Medvirkende, Skuespiller *Aage Foss* og

Koncertsanger *Gerhard Iversen* Velkommen. Og afvekslende med Oplæsning, Recitation og Sang, underholdt disse nu Forsamlingen og høstede stærkt Bifald.

Mandtallet, som blev foretaget ved denne Lejlighed, viste, at mange Kursister deltagere i Aarsmødet, ligeledes er Familiemedlemmer med eller uden Børn godt repræsenteret.

Eftermiddagens Sammenkomst skal være Elevmødets store Oplevelse, hvor Deltagerne helst skulde møde et virkeligt godt Program. Vi kan godt naa videre her, selv om vi har haft et Par pæne Programmer.

Ved Aftensmaden tog vi Afsked med Gammelgaards og Skolens Køkkenpersonale, — og sidstnævnte maatte med *Elna Moustgaard* i Spidsen ind og modtage en overvældende Hyldest som Tak for deres Energi og Udholdenhed.

Vi tog hjemad vemodige i Sind, — kunde vi bare være blevet der en hel Uge. Men det kommer maaske?

Generalforsamling

Efter Indkvarteringen og Aftensmaden Lørdag Aften samledes Aarsmødets Deltagere til den aarlige Generalforsamling, der afholdtes i Foredragssalen.

Formanden bød Velkommen, hvorefter *Svend Anker Larsen* udtalte nogle Mindeord om afdøde *Børge Christensen*, idet han omtalte dennes aldrig svigtende Interesse for Højskolen og Elevforeningen.

Forsamlingen sluttede sig hertil ved at rejse sig.

Derefter gik man over til Valg af Dirigent, og *Edv. Boye Hansen* blev enstemmigt valgt. — Protokollen oplæstes og godkendtes. —

Formanden beklagede ikke at have haft Mulighed for saa hyppigt som ønskeligt at besøge Skolen og Vinterholdet og derved holde Kontakten vedlige med Elevforeningen, men det skyldtes det i Efteraaret indførte Udgangsforbud i Forbindelse med den militære Undtagelsestilstand. Af samme Grund havde man set sig nødsaget til at aflyse »Rusmodtagelsen«.

Det paa sidste Generalforsamling vedtagne Forslag til Ændring af Redaktionskomiteen var blevet forkastet baade af Esbjergs Elevforening og af AOF. Det var endvidere paa sidst afholdte Redaktionsudvalgsmøde besluttet kun at afholde et Redaktionsmøde aarligt.

Bestyrelsen havde forsøgt at oprette en Studiekreds i København med Emnet »Nordiske Problemer«, men ogsaa denne blev hindret af Spærretiden.

Efter *Børge Christensens* Død havde det været vanskeligt at faa samlet Materialet vedrørende *Nordisk Korrespondance*, men vi haabede, at det lykkedes for os. Som Sekretær for Korrespondancen havde Bestyrelsen udpeget *Svend A. Larsen*.

Formanden kom derefter ind paa en Omtale af »*Roskilde Højskoles Klub*«, som udøvede sin Virksomhed i København. Haabede, at det vilde være muligt at faa et Samarbejde i Stand for at undgaa, at begge Foreninger afholdt Arrangementer samme Dag. Endvidere vilde det være ønskeligt, at man med Klubben som Udgangspunkt kunde oprette en københavnsk Afdeling af Elevforeningen.

Formanden omtalte herefter Elevmødet i Aar, der havde faaet en ualmindelig stærk Tilslutning, og udtalte her, at det maa være en Opgave for Bestyrelsen i det kommende Aar at faa Aarsmødet udstrakt over 3 Dage og undgaa Indkvartering af et nyt Hold samtidig med Aarsmødet.

Forstander *Gammelgaard* anbefalede stærkt det sidste Punkt af Formandens Beretning og udtalte, at Skolen vilde give Forslaget sin varmeste Tilslutning.

Poul Fjeldgaard foreslog et 8 Dages Kursus i Stedet for, og *Anna Andersen* anbefalede Afholdelse af Generalforsamling Søndag i Stedet for Lørdag.

Derefter godkendtes Beretningen. — Der vedtoges følgende Udtalelse, der blev enstemmigt godkendt:

»Generalforsamlingen paalægger Bestyrelsen at arbejde for et udvidet Aarsmøde.«

Kassereren oplæste det reviderede Regnskab, hvoraf det fremgik, at Indtægterne havde været Kr. 2689,98 og Udgifterne 2494,82, hvorefter Overførsel til nyt Regnskabsaar andrager Kr. 195,16. Paa Byggefonden indestaar Kr. 3384,01 og paa Otto Jensens Mindefond Kr. 1138,23.

Medlemstallet var 753, hvoraf 112 endnu manglede at indbetale deres Kontingent. Regnskabet godkendtes uden Diskussion.

Ved Valg til Bestyrelse m. v. blev alle Valg Genvalg, idet *Viggo Molin Nielsen* var indtraadt i Stedet for afdøde *Børge Christensen*.

Bestyrelsen har derefter følgende Sammensætning: *Formand*: Erik Christensen. *Kasserer*: Møller Nielsen. *Sekretær*: Svend A. Larsen. *Repræsentanter*: John Nielsen og *Viggo Molin Nielsen*. *Suppleant*: Børge Larsen. *Revisorer*: Kresten Kristensen og Edv. Boye Hansen.

Under Eventuelt aflagde Forstander Gammelgaard Beretning om Skolens Virksomhed i det forløbne Aar. Den nye Højskolelov har nu vist, hvorledes den virker i Praxis. Man skal søge Amsunderstøttelse inden 1. Juli, saafremt man ønsker at komme paa Højskole.

SPLINTER

I Forbindelse med Sammenkomsten i Gymnastiksalen Søndag Eftermiddag afholdtes »Mandtal«, hvor det viste sig, at følgende Aargange var repræsenteret:

1908	1	1934—35	3	1940—41	11
1918	1	1935—36	2	1941—42	14
1930—31	3	1936—37	8	1942—43	33
1931—32	7	1937—38	3	1943—44	26
1932—33	2	1938—39	7	Kursister	30
1933—34	25	1939—40	3	Paarørende	20

*

Vintersammenkomsten afholdes første Søndag i Marts paa Skolen. Anmeldelse sker senest Fredagen forud til Skolen. Nærmere Program i Social-Demokraten.

*

Al Henvendelse angaaende Nordisk Korrespondance sker til Svend Anker Larsen, Bøgholder Allé 77, Vanløse. Der modtages fortsat nye Anmeldelser.

*

Saaframt du har Interesse i til Sommer at deltage i et Kursus for tidligere Elever, bedes du meddele Formanden dette.

*

Københavnske Medlemmer, der er interesseret i at medvirke ved Oprettelsen af en Københavns Afdeling af Elevforeningen, bedes sætte sig i Forbindelse med Formanden snarest.

Erik Christensen.

Hjalmar Gammelgaard og Poul Hansen snakker om de næste hundrede Aar.

ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE

SOMMEREN 1944

AF FORSTANDER POUL HANSEN

Vi har haft en travl Kursussommer, men til Vinterskolen har der ikke meldt sig et rimeligt Antal Elever. Vi kan derfor ikke aabne igen 3. November og ved endnu intet om Mulighederne for at komme i Gang senere paa Vinteren.

Dermed er Kampen for at holde Hovedet oven Vand under Hjemløsheden ikke afblæst, men lad os som en Slags Pausesignal se lidt tilbage ad den Vej, vi valgte at følge: Da Skolen i April 1940 blev beslaglagt af Tyskerne, vidste vi intet om Krigens Varighed, og ingen drømte om, at næsten fem Aar skulde gaa, uden at vi forlængst var vendt hjem igen. Vi overvejede den Gang, om vi skulde lukke, til bedre Tider oprandt, eller om vi skulde forsøge at kæmpe os igennem. Vi valgte det sidste, fordi vi ikke ønskede at glide ud, netop naar det var paatrængende nødvendigt, at alle stod fast om Fanen. En klarere Forstaaelse af kommende Vanskeligheder vilde sikkert ikke have ændret noget ved det, men nok have gjort Betænkelighederne større.

Naar man tænker paa den Omhu, der udfoldes, naar en Højskoles Beliggenhed skal vælges og dens hele Indretning planlægges, forstaaer man maaske først, hvor vanskelig den Vej var, vi valgte at gaa. Efter det korte Sommerophold paa Askov var Bramminge Hovedgaard det bedst egnede Sted, vi kunde finde. Vi saa paa den gamle Gaard midt om Sommeren, og Bygningens totale Uegnethed til Vinterbolig for saa mange Mennesker kom derfor i nogen Grad som en Overraskelse. Den strenge Vinter gjorde de fugtige Kælderrum, hvor Eleverne maatte bo, de haabløst utætte Vinduer og Døre, de brøstfældige Gulve, de daarlige Kakkelovne, de elendige interimistiske Retirader, Rummenes haabløse indbyrdes Beliggenhed, Mangelen paa en Gymnastiksal, et brugbart Køkken, ordentligt Vand, ordentlig Cyklestald osv. osv. til daglige Bekymringer.

Naar vi alligevel kom saa nogenlunde gennem Vinteren, skyldtes det navnlig een Ting: Vi kunde hele Tiden sige til hverandre, Elever og Lærere, at vi i Fællesskab maatte tage disse Ting som de var, for at holde Arbejderhøjskolen i Gang, og at det hele var højst midlertidigt. Men fire-fem Aar er en lang Tid — længere end det er muligt at holde en saadan Stemning saa levende, at det ene Hold med den kan bære det næste ind paa Skolen.

Kraglund har ikke budt paa nær saa store bygningsmæssige Mangler; men den første Vinter, hvor baade hele Vandforsyningen og alle Udløbene frøs i flere Maa-

Fra Elevmødet.

Kraglund.

neder, saa det rene Vand maatte hentes 3 km borte og det snavsede bæres ud i Spande, mindede alligevel stærkt om den foregaaende. Huset er godt bygget, men fem Elever paa hvert Værelse er ikke godt paa en Skole, hvor saa megen Vægt lægges paa Elevernes Selvarbejde, og Mangelen paa en god Dagligstue herude i Ensomheden, en Gymnastiksal, et egnet Køkken o. l. har ogsaa været meget følelig. Det kan være slidsomt for Landboer, der er indstillet paa det, at skulle gaa 4—5 km ad opløste Veje for at passe en Gymnastiktime. For Byungdom, som kun undtagelsesvis ejer et Par Gummistøvler eller andet svært Fodtøj, betyder det vaade Fødder næsten hver Gang og Sko, som hurtigt ødelægges. De faa, der ejede Gummi- eller Skistøvler, har været meget beredvillige til at lade dem gaa paa Omgang, men selv om det styrkede Kammeratskabet, saa løste det jo ikke Problemet.

Men det, der tyngede mest, var Afsondretheden, der naturligvis følte endnu stærkere efterhaanden, som Elevflokkene blev mindre. Sidste Aar udeblev Øboerne helt, medens Beskæftigelsen i Jylland samtidig steg til omkring 100 pCt. Omegnens skønne Natur har sikkert været en uforglemmelig Oplevelse for de fleste, og Sammenhold og Kammeratskab har som Regel været det bedste; men disse Værdier og det,

To Kooperatører.

Kraglund.

Blandt Frijsenborgs Graner.

Kraglund.

Skolen iøvrigt kan give, kunde ikke i Længden udelukke Trangen til det, der er den typiske Bybos daglige Brød: Asfalt under Fødderne, Gadens Atmosfære, mange Menneskers Nærhed, Afveksling i Tilværelsen. Kan denne Trang ikke tilfredsstilles en Gang imellem, faar man »Svip paa Hjernen« for at bruge et Udtryk fra sidste Vinter.

Naa, med en Ændring i Beskæftigelsesforholdene, saa Skolen kan fyldes med Elever, kan Kraglund godt holde ud nogen Tid endnu; men som Forholdene er i Øjeblikket, kan det ikke undre nogen, at langt de fleste foretrækker den store Skole, der foruden sin bedre Beliggenhed har sin talrigere og fortrinlige Lærerforsamling i Behold, fremfor vort beskedne »Husmandsbrug« paa Kraglund, — navnlig naar man ogsaa der har rigelig Plads.

ELEVMOØDET 29.—30. JULI (50 Deltagere).

Under saadanne Forhold er Elevmødet ganske naturligt i særlig Grad et Lyspunkt. I Løbet af Lørdag Eftermiddag kom de strømmende paa Cykel og til Fods

blev stillet to Spørgsmaal af særlig Betydning: 1) Kan man vente en stærkere Inflation, et yderligere Fald i Pengenes Værdi, som gør en Opsparing meningsløs? — Professoren svarede: Staten har i Dag langt bedre Midler til at holde Styr paa Pengenes Værdi end tidligere. Det vil derfor være rimeligt at antage, at Pengene efter Krigen vil blive mere værd end nu, men maaske nok mindre værd end før Krigen. — 2) Kan det befrygtes, at Arbejdsgiverne vil staa stærkere under en Lønforhandling, naar de kan henvise til, at Arbejderne nu kan spare Penge op? — Professoren: Lønspørgsmaal afgøres ikke af den Slags Ting, men i det væsentlige ud fra de to Parters indbyrdes Styrkeforhold. Kan privat opsparede Midler have nogen Betydning i den Retning, vil de snarere gøre Arbejderne stærkere, ligesom de organisationsmæssigt opsparede Midler gør det.

Den følgende Formiddag talte jeg selv om den Betydning, en vel tilrettelagt Opsparing kan faa baade for Ungdommens Begreb om Økonomi og for et paatænkt Højskoleophold. Kun et mindre Antal kan faa de offentlige Understøttelser suppleret med Stipendier. Vil vi en Højskolebevægelse for Arbejderungdommen, *maa* og *skal* en hensigtsmæssig Opsparing tilrettelægges.

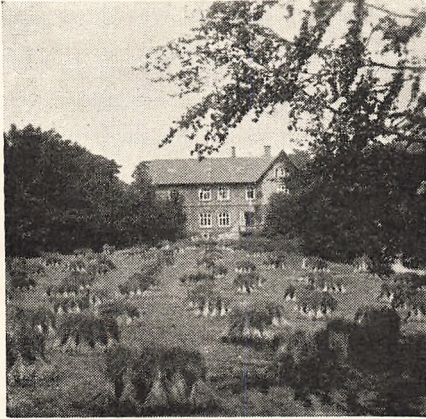
Til sidst talte Direktør C. Andersen om de svenske Spareklubber, som han har ført her til Danmark ved Oprettelsen af den første Klub paa Nordstens Fabrikker i Hillerød. Foredraget viste tydeligt, at det blandt svenske Arbejdere er en selvfølgelig Ting at være Medlem af en Spareklub.

H. K.'s PINSESTÆVNE. (63 Deltagere).

Deltagerne kom fra Aarhus, Skanderborg, Silkeborg, Herning, Randers og enkelte mindre Byer i samme Egne. Da Kraglund kun ejer Sengepladser og andet Husrum til højst 48, maatte vi ret hurtigt begrænse Tilgangen, og da det ikke helt lykkedes, maatte Høloftet bruges til Natkvarter for nogle Medlemmer af det Køn, der ikke er bange for Mus. Under Ledelse af Sekretær *Hans Jensen* gik det lystigt til i den skønne, lysegrønne Skov: Terrainløb, Boldspil og Vandreture gik Slag i Slag, og ind imellem holdtes Foredrag: *Hans Jensen* talte om Foreningsforhold, jeg om Ungdommen og Højskolen (utænkeligt andet ved en saadan Løjlighed) og Sekretær *Robert Larsen*, Esbjerg, sluttede af med at holde den egentlige Stævnetale.

FAGLIG UNGDOM, AARHUS AFDL. (23. Juni—1. Juli, 24 Deltagere).

Aarhus er vistnok den eneste By, hvor Lærlingebevægelsen har følt sig stærk nok til at afholde Kursus paa egen Haand. De havde imidlertid forstaaet at samle en meget levende og interesseret Flok sammen, og som Højskolemand kunde man ikke

Hørren er rusket.

Kraglund.

To smaa Ruskere.

Kraglund.

lade være med at ønske sig at beholde dem til et rigtigt 6 Maaneders Højskoleophold. Undervisningen faldt i to Afdelinger. *Kaj Sølvsten Rasmussen* og *Gunnar Christensen* behandlede de faglige Spørgsmaal, medens *Kjeld Pihl* og jeg havde hver en Studiekreds i Samfundslære.

Derefter fulgte AOF's Kursus, i Aar fire i Tal. Det første Studielederkursus fik kun meget faa Deltagere, fordi det faldt sammen med Generalstrejken, der gjorde det umuligt for mange at rejse. Ogsaa ved flere andre Kursus maatte Deltagere blive hjemme paa Grund af Rejsevanskeligheder og Frygten for ikke at kunne komme hjem igen.

1. og 2. STUDIELEDERKURSUS (2.—8. og 16.—24. Juli, 16 og 34 Deltagere).

Studieemnerne var Samfundslære og Fagforeningskundskab, men selv om der naturligvis blev lagt al mulig Vægt paa Arbejdet med disse Emner, var Hovedformaalet at uddanne Studieledere. Mange af Deltagerne har allerede praktiseret, andre har været menige Medlemmer af en Studiekreds og har der vist Lederevner, som deres lokale Organisation nu ønskede udbygget. For nogle Dage siden traf jeg paa et Møde en begejstret og velbegavet ung Arbejderkone, en af Deltagerne fra i Sommer, som nu med megen Dygtighed ledede en Kreds for 22 Kvinder.

Halvdelen af Kursusets Deltagere faar til Opgave at indlede om hver sit Afsnit af Grundbogen med supplerende Litteratur. Den anden Halvdel skiftes til at lede Møderne, eller faar særlige Opgaver som at gøre Rede for Tilrettelægningen af en Bys Oplysningsarbejde eller et Lysbilledforedrag. Under Arbejdet i de to Grupper holdt Lederne — i Aar *Kjeld Pihl* og jeg — os saa meget i Baggrunden, som Forholdene og vort Temperament tillod os. Naar Drøftelsen omkring Emnet er afsluttet, og det præsterede Indleder- og Studielederarbejde skal vurderes, faar først Del-

tagerne Ordet for at fremsætte Kritik, og derefter Læreren for om nødvendigt at vise, hvor der ikke blev ydet Emnet Retfærdighed, og gøre opmærksom paa eventuelle Mangler ved Mødets Ledelse. Det understreges for Eksempel, at Indlederens Opgave ikke alene er at gøre Rede for det centrale i det foreliggende Stof, men ogsaa at søge at vurdere det, fordi Livet og Grokraften i en Studiekreds ligger i Tankeudvekslingen. Lederen faar at vide, om han har været for dominerende eller eventuelt for tilbageholdende etc.

Paa første Kursus talte Overbibliotekar *Carl Thomsen* om Studiekredsens Samarbejde med Biblioteket, Sekretær *Kjeld Pihl* om Indtryk fra Studiekredsens Arbejds-mark, Fru *Klara Dupont* om Studiekredsarbejdet blandt Kvinderne, og *Poul Hansen* om Tilrettelæggelsen af et Foredragsstof. Paa det andet Kursus talte Bibliotekar *Stub-Jørgensen* om Almuen og Bøgerne, Formanden for Oplysningsudvalget i Silkeborg, *Oluf Larsen* om Indtryk fra Oplysningsudvalgets Arbejds-mark, *Kjeld Pihl* om Studiekredsarbejdet paa Landet, og cand. mag. *Flemming Nielsen* om Om at tale.

HUSMODERKURSUS (9.—15. Juli, 42 Deltagere).

Husmoderkursuset har nu været afholdt i en Række Aar med omtrent samme Program. Naar Deltagerne skifter hvert Aar, synes man, at en Gruppe bestemte Emner nødvendigvis maa med. Som Regel er det ogsaa kun Emnerammen, der har været den samme, medens Indholdet i væsentlig Grad har skiftet med de ændrede Forhold og Krav.

Husholdningslærerinde Frk. *Gottlieb Hansen* holdt fire Demonstrationer med efterfølgende Spørgetime over Bugning med Krigstidens Melsorter, Raasyltning og Henkogning, Rationernes Udnyttelse og Husholdningsregnskab.

Reservelæge *Øllgaard* talte om Sexuelle Problemer i Opdragelsen, Havebrugs-kandidat *Ove Skov* om Den lille Have under Krigen. Endelig holdt jeg selv Foredrag om Nutidens Ungdomsproblemer, Hvordan skal vi bo, Fra Rochdale til Nordisk Kooperation og om Reklame og Afbetaling.

FAGFORENINGSKURSUS (23.—29. Juli, 49 Deltagere).

Emnerne var her højaktuelle. *Kjeld Pihl* ledede en Gruppe med Emnet Arbejderne og Norden med AOF's Materialesamling: Nordiske Problemer som Grundbog, og selv ledede jeg en anden Gruppe om Krigsøkonomi og Efterkrigsproblemer, Bogen af *J. O. Krag* og *P. Gersmann*.

Det var bemærkelsesværdigt baade ved dette Kursus og ved flere andre, at Øn-skerne om at faa Kursustiden udvidet til to Uger var langt stærkere fremme end tidligere.

Foredragene blev holdt af Universitetslektor *Poul Nyboe-Andersen*: Økonomiske Problemer, Socialdirektør *Orla Jensen*: Spørgsmaal omkring den sociale Forsorg, cand. mag. *Flemming Nielsen*: Om at tale, og Forstander *Poul Hansen*: Kooperationen og Samfundsøkonomien.

D. s. U. s LANDSLEDERKURSUS (6.—12. August, 44 Deltagere).

Her var den første Halvdel af Formiddagen optaget af praktiske Organisations-spørgsmaal under Ledelse af *Knud E. Nielsen* og *Erik Hansen*. Derefter holdtes følgende Foredrag, der alle samlede sig om Efterkrigstidens Spørgsmaal: Redaktør *Frede Nielsen* talte om Nordiske og internationale Efterkrigstidsproblemer, Formand *Anders Andersen* om Efterkrigstidens Beskæftigelse, Forstander *Poul Hansen* om Ungdommen og de kulturpolitiske Opgaver og om Kooperationen og Efterkrigstiden, Folketingsmand *Holger Eriksen* om Arbejderbevægelsens Efterkrigstidsproblemer, Næstformand i De samvirkende Fagforbund, *Einar Nielsen* om Fagbevægelsens Opgaver efter Krigen, og *Knud E. Nielsen* om D. s. U. s socialpolitiske Opgaver.

DET KOOPERATIVE KURSUS (20. August—2. September, 36 Deltagere).

Selv om det foreløbig i Hovedsagen er de større kooperative Virksomheder, der har følt sig i Stand til at sende deres Folk til Kursuset, og selv om deres Antal er begrænset, er der dog kommet noget mere Fart i Tingene, siden Det kooperative Fællesforbund for Alvor er begyndt at tage sig af Agitationen for Kursuset. Deltageres Antal steg i Aar med 10. Det kneb med at komme igennem alle Opgaver, og ganske som i Fjor var Deltagerne enige om at ønske Kursuset udvidet, saa der bliver et 1. og et 2. Aar paa hver 14 Dage. Dette vil sikkert ske, naar vi en skønne Dag atter er tilbage i Esbjerg. Kursuset havde efterhaanden udviklet sig til et rent Funktionærkursus, men fra i Aar har enkelte Virksomheder begyndt at lade yngre Tillidsmænd deltage. Det kan utvivlsomt faa Betydning, at de valgte Tillidsmænd mødes med Funktionærerne i et Studium af Bevægelsen.

Kursusets Foredragsholdere var Direktør *Peder Nørgaard*: Rochdalevævernes kooperative Principper og Arbejderne som Fabrikanter, Direktør *Kaj Nielsen*: Den kooperative Beskatning og Livet i en Storforretning, Forretningsfører *Chr. Christian-sen*: Oplysningsarbejdet og mødetekniske Spørgsmaal, Direktør *V. Johansen*: Det kooperative Fællesforbund, dets Virksomhed og Opgaver og International Kooperation, Forstander *Poul Hansen*: Den danske Andelsbevægelse, Rochdalevæverne og deres Samtid, Land og By i Andelsbevægelsen og Nordisk Kooperation, Reklamechef *Albeck Larsen*: Kooperativ Reklame efter Krigen, og Sekretær *Thor Pedersen*: Kooperationen og Efterkrigstidens Økonomi.

Forretningsførerne *Henry Pedersen* og *Poul Pedersen* behandlede som tidligere de tekniske Emner, medens *Thor Pedersen* og *Poul Hansen* havde hver sin Studiekreds i Kooperation, og Samfundsøkonomien i Aar blev varetaget af *Poul Nyboe-Andersen*.

Poul Hansen.

ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLES ELEVFORENING

Elevmødet 1944

I Dagene 29. og 30. Juli afholdt vi for tredje Gang vort Elevmøde paa »Kraglund« ved Hammel. Det blev heller ikke denne Gang som vi havde haabet, paa Skolen i Esbjerg vi samledes — men det er næsten ved at gaa saadan, at vi halvvejs er ved at føle os hjemme paa »Kraglund«, nu vi har været der saa tidt. Dog for alle os, der engang var Elever paa Skolen i Esbjerg — er ingen andre Steder som netop der. Trods alle Tidens Vanskeligheder var fra hele Landet mødt 45 Kammerater fra forskellige Aargange, saa alle disponible Sengepladser paa »Kraglund« var optaget. Noget af en Skuffelse var det, at der i Aar ingen Sommerpiger var paa Skolen — men til Gengæld var der mødt procentvis rigtig mange »gamle« Sommerpiger«, ikke mindst var Holdet fra Sommeren 943 godt repræsenteret, og det satte Kulør paa hele Arrangementet.

Vi begyndte med en Fest Lørdag Aften. Her talte Forstander *Poul Hansen* over Emnet: »Krigs- og Efterkrigsforhold«. Skuespiller ved Aarhus Amatørteater, *Hans F. Hansen*, klarede paa en udmærket Maade Underholdningen. Ved Kaffebordet sang vi mange af vore kendte Højskolesange og Aftenen rystede os alle sammen i den rigtige kammeratlige Stemning.

Generalforsamlingen

afholdtes Søndag Formiddag Kl. 9. Formanden, *Hans Holm*, indledte efter Sangen: »Her gik Træk af vilde Svaner«, med at udtale nogle Mindeord over den afdøde Sekretær i vor »Nordiske Korrespondance«, *Børge Christensen*, København. »Han gik op i denne Gerning med Liv og Sjæl. Æret være hans Minde!«

Nogle Hilsener, bl. a. fra Roskilde Elevforening og *Svend Aage Sørensen*, Ribe, blev oplæst, hvorefter Poul Hansen valgtes til Dirigent og Sekretær *Viggo Sørensen* oplæste Forhandlingsprotokollen.

Formanden indledte Aarsberetningen med at udtale, at det var det 31. Elevmøde, vi i Aar var samlede til. Aaret i Aar er en Milepæl i den danske Folkehøjskoles Historie, idet det den 7. November er 100 Aar siden, den første Højskole begyndte sin Virksomhed i Rødding i Sønderjylland.

Elevforeningens Medlemstal er pr. 1. Juli ca. 450, hvilket er 15 mindre end i Fjor. Tabet af Medlemmer har selvsagt ikke været ubetydeligt, naar Tilgangen i Aarets Løb har været ialt 62 nye Medlemmer. Af de Medlemmer, som vi har mistet, gaar de fleste tabt, fordi man glemmer at melde Flytning, og fordi man glemmer at indløse Elevskriftet, kun ganske faa sender en direkte Udmeldelse. Vi skylder Poul Hansen Tak, fordi han ved alle Kursus slaar et Slag for Elevforeningen.

Økonomien er bedret lidt siden i Fjor, idet Penge- og Bankbeholdningen udgør 237,48 Kr. mod 119,95 Kr. i 1943. I Understøttelse til Sommerpiger 1943 er udbetalt 370,00 Kr.

Emblemspørgsmaalet, der blev rejst i Fjor paa Generalforsamlingen, har vi som lovet drøftet med Roskilde Elevforening. Materiale-mangel gør sig her stærkt gældende.

»Arbejderhøjskolen«s Redaktion har holdt Møde den 6. Novbr. 1943 for første Gang i 1½ Aar. Det af Roskilde Elevforening vedtagne Forslag om Ændringer i Redaktionen bortfaldt, da vor Elevforening ikke var gaaet ind for Forslaget. Personalierubrikken kommer kun én Gang om Aaret, i December-Numret, idet vi samler det hovedsagelige Stof paa Elevmødet. Lige som i Foraarskriftet i Aar vil vi fortsætte med at bringe smaa Indlæg af 10 Aars Jubilarer.

»Nordisk Korrespondance« har faaet en god Start, og Resultatet for det første Aar er, at ca. 200 svenske og danske Højskolekammerater korresponderer med hinanden. At det gaar saa godt skyldes først og fremmest vor afdøde Sekretær Børge Christensens energiske Indsats. Til hans Efterfølger som Sekretær for Danmark foreslaar Roskilde Elevforening *Svend Anker Larsen*, og fra Bestyrelsen vil vi gerne anbefale ham, og vi betragter ham som valgt, saafremt der ikke fra Generalforsamlingen bringes andre i Forslag.

Den lokale Afdeling af Elevforeningen i Esbjerg har den 30. April haft en kammeratlig Sammenkomst, hvor Forstander *Michael Andersen* talte om og læste op af den amerikanske Forfatter *Erskine Caldwell*. En udmærket Aften.

Under den efterfølgende Diskussion, hvori flere Medlemmer deltog, rejste Kassereren, *Mads Peter Jensen*, Spørgsmaalet om et eventuelt 8 Dages Feriekursus i Forbindelse med Elevmødet. Hans Holm anbefalede paa Bestyrelsens Vegne, og Poul Hansen lovede at drøfte Spørgsmaalet med Højskolens Bestyrelse, hvorefter det overlodes Poul Hansen og Bestyrelsen for Elevforeningen at arbejde videre med Sagen. (Se nedenfor).

Efter at Protokol og Beretning var enstemmigt godkendt, oplæste Kassereren, M. P. Jensen, Foreningens Regnskab, der udviste en Kassebeholdning paa 237,48 Kr. (Se omstaaende Regnskab).

Valg: Formanden, Hans Holm, Kassereren, M. P. Jensen, og Sekretær Viggo Sørensen, genvalgtes. Som Suppleanter genvalgtes *Carl N. Hansen* og *Inger Anfeldt*. Skræder *Sønder* og *Inga Ditlevsen* genvalgtes ligeledes til Revisorer.

Til at samle Stof paa Elevmødet til Personalierubrikken i Elevskriftet udpegedes *Gunner Mikkelsen*, Aarhus (Morian), og *Erik Jensen*.

Efter en kort Pause holdt cand. mag. *Flemming Nielsen*, Aarhus, et humorfyldt og levende Foredrag om Emnet: »Kunsten at tale«, der gav os, der somme Tider tager Ordet paa Møder, en hel Del at tænke over.

Søndag Eftermiddag foretog vi under Poul Hansens Ledelse en længere Vandretur gennem de store Frijsenborg Skove. Det gik Bakke op og Bakke ned, over Vandløb og gennem vildsomme Slugter til Pøt Mølle, hvor vi drak Eftermiddagskaffe. Saa ad andre Veje, over Pukkeldammen tilbage til »Kraglund«, hvor Aftensmaden ventede paa os.

Elevmødet sluttede med en Sammenkomst om Aftenen, hvor forskellige Kammerater underholdt, ligesom der bragtes en Tak til Forstanderparret for Gæstfriheden. Som Afslutning blev der holdt korte Taler af Poul Hansen og Hans Holm, der begge konkluderede i det nu mange Gange udtalte Haab om, at Elevmødet 1945 atter maa kunne afholdes paa Skolen i Esbjerg.

Grundbogen var kun en Rettesnor — en Pil, der viste mod andre Verdener, mod de virkelige Værdier.

*O, der er gamle Bind med blanke Spænder,
paa deres Blade gamle Luer brænder,
Hænder, som skrev dem og blev Støv i Graven,
rækker dig Gaven.*

Mange af os følte, at vi kun afleverede det nødvendige Stof i en Studiekredsindledning. Et opgivet Emne, og Kilderne blev aldrig udtømt. —

Eleverne — Kammeraterne, — hvor er I henne allesammen? *Gunnar Ottesen*, der af Profession var Urmager, men i Sind en Filosof. En blændende Begavelse, der sprang ud i lys Lue, saasnart *Edvin Dose* satte Fængelhætten til. *Hans Meier*, Bagersvenden fra Assens, der den Vinter delte Værelse med mig. Han var aldrig paa Værelset om Aftenen. Han havde en usigelig Trang til at hjælpe Køkkenpigerne med Opvasken. *Osvold Andersen* fra Rønne, der blev en af mine bedste Kammerater, med hvem jeg korresponderede i flere Aar, ja, han sidder vel sagtens et eller andet Sted paa Bornholm med Kone og Børn, og muligvis en Bagerforretning. Randerssmeden *Holger Jensen*, der ejede et uimodstaaeligt Humør, der kunde faa os til at glemme vore smaa private Kyllingesorger. Han blev vist senere Journalist. Samme Skæbne deles med Aarene af adskillige Højskole drenge.

»Borgen« i Esbjerg gemmer mange Minder, og de fleste af dem er gode. I de mørke Vinteraftener lod de musikelskende Elever deres Mandolinspil lyde til Fryd for de fleste og til Ærgrelse for de faa. Interessant var det at lægge Mærke til, at i Begyndelsen var det de gammelkendte Schlägere som »Skriv hjem til Mor«, »Der er skønt ved Sjællands Kyst«, eller »Den sorte Sejler«. Senere paa Vinteren hørtes der Arbejderklange. Der blev dannet Orkester med *Nikolaus Bukholt* som Dirigent, og ved de kammeratlige Lørdagsaftener var det baade fornøjelig og virkelig kunstnerisk Musik, der brusede igennem Fællessalen. Nikolaus, denne prægtige livsglade Knægt, i hvis Sind spirede et kunstnerisk Temperament, fik en altfor tidlig Død. Ved en af disse Lørdagssammenkomster reciterede Bibliotekar *Carl Thomsen* for os *Henrik Ibsens* »Terje Vigen«, paa en saadan Maade, at man kom til at elske denne Bog endnu højere. Denne Bog gives som Regel i Konfirmationsgave, og ogsaa jeg fik ved denne Lejlighed Bogen, og den fik for mig yderligere Værdi, efter at have hørt *Carl Thomsen*.

For at Læserne af Elevskriftet ikke skal faa den Opfattelse, at Elevholdet af 1929 —30 var et »Dydsmonster-Hold«, maa jeg vel for Fuldstændighedens Skyld bekende, at det var det ikke. Ungdom er Ungdom, og vi vippede Senge og kastede med Vandfæde som Højskoleelever vel endnu gør det. En saadan Aften, hvor Livsmodet sad i hele Kroppen paa os, blev det hele pludseligt afbrudt af Pouls og Michaels Tilsynkomst paa Arenaen. Højskolelærere har en vis Evne til at ligge og lytte om Natten, og hører de en Flok Elever, der i Demonstration tramper hen ad Gangene og slaar Trommehvirvler paa Vandfæde, medens Kosterkaffer bliver benyttet som Spyd, har de en usigelig Trang til at ødelægge Forestillingen. Som Mus, der farer i Smuthullerne for en fremstormende Kat, farer Eleverne ind paa Værelserne, saasnart der varsles »Alarmitilstand«. Næste Dag holdes der Tordentale af Poul, og Eleverne maa love, at det ikke skal ske oftere — før næste Gang.

Der er sket saa meget i de forløbne femten Aar, og de, der har været Elever paa »Borgen«, vil det smerte i Sindet at vide, at denne Skole ikke huser en frejdig rask Arbejderungdom. Vi ved, at der kommer en Dag efter denne, hvor Arbejdets Ungdom vil fylkes paa vore Højskoler og hente Friskhed og Vitalitet til en Gerning i Kulturens Tjeneste.

Georg Leth.

REGNSKAB

for

ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLES ELEVFORENING

fra 1. Juli 1943 til 30. Juni 1944.

INDTÆGT

Beholdninger pr. 1. Juli 1943:

Kassebeholdning	15,86
Bankbeholdning	102,75
Girobeholdning	1,34
Kontingent pr. Giro	1584,25
Lokalkontingent	120,00
Renter	5,77

Balance	1829,97
---------------	---------

UDGIFT

»Arbejderhøjskolen«, Juni	375,00
— December	337,50
Understøttelser	370,00
Elevmødet paa »Kraglund«	152,75
Redaktionsmøde	210,00
Forsendelsesudgift	71,00
Andre Udgifter	76,24

1592,49

Beholdninger pr. 30. Juni 1944:

Kassebeholdning	181,12
Bankbeholdning	53,71
Girobeholdning	2,65

Balance	1829,97
---------------	---------

M. P. JENSEN
Kasserer.

Dags Dato revideret Regnskabet og intet fundet at bemærke.

Esbjerg, den 19. Juli 1944.

INGA NIELSEN CHR. SØNDER
Revisorer.

*Vor ungdomsskole frejdig her vi rejser
med dristig gavl, med friheds høresal;
mod tidens træge vind den muntert knejser,
en søjle i den nye tids portal.
Her anses ingen sag for forud givet,
hver agtes, om han tvivler eller tror;
her læres det, at ikke selve livet,
der efter sine egne love gror.*

Johan Skjoldborg.

